

INFCСВЯТ

УЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ
И МЛАДЕЖ

2016

4

ТЕМА НА БРОЯ
ДЕТСКО ПРАВОСЪДИЕ И
РАБОТА С ДЕЦА В
КОНФЛИКТ СЪС ЗАКОНА

НАЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА
ИНФОРМАЦИЯ И ДОКУМЕНТАЦИЯ

СЪДЪРЖАНИЕ

ДЕТСКО ПРАВОСЪДИЕ – МЕЖДУНАРОДНА И ЕВРОПЕЙСКА ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА	3
НАКАЗАТЕЛНА ОТГОВОРНОСТ И СПЕЦИАЛИЗИРАНИ СЪДИЛИЩА ЗА МАЛОЛЕТНИ И НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА В СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕС	9
ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА РАБОТА С ДЕЦА С ДЕВИАНТНО ПОВЕДЕНИЕ ВЪВ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ (АНГЛИЯ И УЕЛС)	13
ПРАКТИКАТА НА ГЕРМАНИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ВЪЗПИТАТЕЛНИ И НАКАЗАТЕЛНИ МЕРКИ ЗА ДЕЦА С ДЕВИАНТНО ПОВЕДЕНИЕ	16
АЛТЕРНАТИВИ НА ЗАДЪРЖАНЕТО НА МАЛОЛЕТНИ И НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЗАКОНОНАРУШИТЕЛИ В ДАНИЯ	28
АЛТЕРНАТИВИ ЗА ДЕЦА В КОНФЛИКТ СЪС ЗАКОНА В НИДЕРЛАНДИЯ	33
ИНСТИТУЦИИ ЗА ПРИНУДИТЕЛНО ЗАДЪРЖАНЕ НА НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА ВЪВ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ (АНГЛИЯ)	38
ПРЕДСТАВЯМЕ ВИ	46
МЛАДЕЖКАТА НАКАЗАТЕЛНА ПРОЦЕДУРА В КАНТОНА БАЗЕЛ-ЩАТ, ШВЕЙЦАРИЯ	46
ОСНОВНИ УЧАСТНИЦИ В ИТАЛИАНСКАТА МЛАДЕЖКА ПРАВОСЪДНА СИСТЕМА	55

Бюлетинът **INFC**^{свят}
се изготвя по материали от реномирани
чуждестранни източници

Редакционен съвет:

Ваня Грашкина
Валентина Славчева
Величка Лозанова

Отговорен редактор:
Величка Лозанова

Редактор:
Лозмари Дърмонова

адрес Национален център за
информация и документация
бул. „Д-р Г. М. Димитров“ № 52А
1125 София

Дизайн и оформление
на корицата:
Диана Тодорова

телефони 02 / 817 38 55; 817 38 38

Предпечатна подготовка:
д-р Йордан Илиев

ел. поща requests@nacid.bg

уеб сайт www.nacid.bg

ISSN 1314-8966 (Print)
ISSN 2367-9425 (Online)

ДЕТСКО ПРАВОСЪДИЕ И РАБОТА С ДЕЦА В КОНФЛИКТ СЪС ЗАКОНА

ДЕТСКО ПРАВОСЪДИЕ – МЕЖДУНАРОДНА И ЕВРОПЕЙСКА ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА

Наръчникът *„Алтернативи на задържането на непълнолетни престъпници. Ръководство за добри практики в Европа“* (Juvenile Offenders Detention Alternative in Europe – JODA), изготвен от Международната обсерватория за младежко правосъдие (International Juvenile Justice Observatory – IJJO) и партньори, обобщава наличната информация относно обхвата на мерките по места и предлага възможности за насърчаване по-широкото използване на подобни мерки. Представени са примери за добра практика на фона на международните стандарти. Предвидено е наръчникът да играе важна роля в подпомагането на държавите членки в подготовката им за прилагането на *Директива (ЕС) 2016/800 на Европейския парламент и на Съвета относно процесуалните гаранции за деца, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство*, в подобряването на демократичния характер на политиката за младежка справедливост в Европа и намаляване броя на задържаните деца.

Международните стандарти са категорични, че задържането на деца трябва да бъде крайна мярка и за възможно най-кратък период от време. Смисълът на това задължение е въвеждането на набор от общностно базирани санкции или мерки (често се описват като алтернативи на задържането), които гарантират, че децата се отклоняват от извършване на наруше-

ния, от наказателноправната система и в крайна сметка – от задържането. Другата цел на задължението е да гарантира, че децата се третират пропорционално – в съответствие с тяхното нарушение и специфичните им особености, с възрастта им, тяхното благосъстояние и способност да играят значима роля в обществото и в бъдеще. В последно време държавите членки на ЕС полагат големи усилия за въвеждане на мерки и програми, които да сведат до минимум прилагането на задържане спрямо деца.

Има пакет от международни стандарти, определящи основните принципи и минималните изисквания, които трябва да бъдат постигнати от всяка държава при изграждането на националната ѝ система за младежко правосъдие. Техните рамки поставят особен акцент върху насърчаване използването на санкции и мерки, базирани в общността, като алтернатива на лишаването от свобода.

Тези международни стандарти и принципи са изложени в редица ключови инструменти. Главен инструмент сред тях е Конвенцията на ООН за правата на детето, която съдържа и двете твърдения на общите принципи и права, приложими към всички деца, както и правата, които могат да бъдат конкретно приложими към младите хора в конфликт със закона. Основният принцип, заложен в тях, е, че задържането трябва да се използва само като крайна мярка и за най-краткия възмо-

жен срок. Най-пълното осъществяване на този принцип изисква набор от алтернативни мерки за младежките съдилища и други органи в отговор на поведението на младите нарушители. Този стандарт се репликира в европейските регионални стандарти и насоки, като Европейските правила за непълнолетни престъпници, подлежащи на санкции или мерки и Насоките за правосъдие в интерес на детето. Изброените принципи и стандарти са отразени в Директивата на ЕС относно процесуалните гаранции за деца, заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство, приета от ЕС през май 2016 г.

На ниво ООН основните международни стандарти и насоки включват:

- Конвенция на ООН за правата на детето (особено чл. 37 и чл. 40).
- Комисия по правата на детето, Общ коментар № 10 (2007) за правата на децата в младежкото правосъдие (особено ал. 68-77).
- Минимални стандартни правила на ООН за управление на младежкото правосъдие (Пекински правила).
- Правила на ООН за защита на непълнолетните, лишени от свобода.
- Минимални стандартни правила на ООН за прилагане на мерки, различни от задържане (Токийски правила).
- Правила на ООН за третиране на жените затворници и прилагане на мерки, различни от задържане (Правилата на Банкок).

На европейско равнище основните международни стандарти за алтернативи на задържането и тяхното изпълнение включват:

- Европейската конвенция за правата на човека (от 1 юни 2010 г.).
- Европейски правила за непълнолетни престъпници, подлежащи на санк-

ции или мерки (от 5 ноември 2008 г.).

- Насоки на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, дружелюбно към детето (от 17 ноември 2010 г.).

- Директива (ЕС) 2016/800 от 11 май 2016 г. на Европейския парламент и на Съвета относно процесуалните гаранции за деца, заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство.

Основни принципи в младежкото правосъдие

Редица принципи произтичат от международните стандарти, с които всички национални системи за младежко правосъдие трябва да бъдат съобразени. Те са от особено значение при разглеждането на прилагането и насърчаването на ефективни алтернативи на задържането в рамките на вътрешните системи за младежко правосъдие. Ключовите принципи са:

Правосъдие, дружелюбно към детето – Адаптиране на наказателните процедури и на езика, използван в тях, за да се намали формализирането на процедурите. Използването на процедури и език, подходящи за децата, е от съществено значение, за да се гарантира, че децата разбират процедурите, резултатите и последствията от тях. Осигуряването на гаранции, че децата са адекватно информирани и представени в тези производства, са ключови компоненти на приятелски настроени съдебни практики.

Наказателно производство, защитащо достойнството – То предпазва детето от изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унищително отношение. Предвижда хуманно отношение, защита достойнството на децата, признава необходимостта от

тяхната реинтеграция и отделяне от възрастните при задържане/арест.

Задържане/арест като последна мярка – Ключов принцип, произтичащ от международните стандарти, който признава, че задържането оказва вредно въздействие върху децата/младите хора. Налице са убедителни доказателства, че задържането прави вероятността за извършване на друго престъпление по-голяма, а не по-малка. Това следствие произтича от факта, че децата, които влизат в затвора, е по-вероятно да бъдат увредени – в краткосрочен план чрез травмата на опита, а в дългосрочен план по-трудно да се върнат в училище или да получат работа или професионално обучение. Така се увеличава възможността тази група да бъде в тежест за икономиката и обществото, особено по време на икономическа криза.

Отклоняване – Този процес се прилага за по-малки нарушения и за деца/млади хора, които не са с рецидиви. Смисълът му е да се даде шанс на младия човек да коригира своето поведение, преди да се предприемат официални действия срещу него. Отклоняването може да се разглежда като „алтернатива“ на формалното наказателно правосъдие.

Алтернативи на задържането/ареста – Те могат да включват голямо разнообразие от грижи и образователни и/или възпитателни мерки, пробация или друг тип надзор. В зависимост от рамката за младежко правосъдие във всяка държава решението за прилагане на алтернатива може да попадне в компетенциите на различни институции, като съдии, прокурори, както и институции, предоставящи пробационни, социални и консултантски услуги и услуги по

приемна грижа. Списъкът може да бъде допълнен с наставничество, работа на доброволци и доброволчески групи, които са важна част от системата на младежкото правосъдие.

Пропорционалност – Индивидуалните характеристики и потребности, както и видът и тежестта на нарушението трябва да се балансират, когато се налага санкция на едно дете. Тези елементи са от съществено значение, за да се ограничат крайностите при произнасяне на присъдата. В тази връзка е важно да се гарантира, че съдилищата не оправдават прекомерната намеса, основавайки се или на несъразмерните социални грижи, или на несъразмерното наказание.

Най-добрите интереси – Съществените различия в характеристиките на възрастните и децата са в основата на принципа на по-малката виновност на децата в конфликт със закона. Тези и други различия са причините за обособяването на отделна система за младежко правосъдие и изискват различно третиране на деца. Защитата на най-добрите интереси на детето означава, че традиционните цели на наказателното правосъдие, като възпиране/възмездие, трябва да отстъпят място на рехабилитацията и възстановителното правосъдие в работата с малолетни престъпници. Това може да се осъществи съгласувано с интереса за ефективна обществена безопасност.

Значение на алтернативните санкции и мерки

Алтернативите на задържането утвърждават основния принцип в младежкото правосъдие – задържането да се прилага само в краен случай. Различни мерки като грижи, напътствие и наблюдение; консултиране; изпитате-

лен срок; приемна грижа; програми за образование и професионално обучение и други алтернативи на институционалната грижа трябва да функционират ефективно, за да гарантират, че децата ще бъдат третирани по начин, подходящ за тяхното благосъстояние и съответстващ както на техните особености, така и на вида и тежестта на нарушението. Изискването е задължително и затова държавите членки следва да гарантират, че са налице различни алтернативни мерки за тази цел.

Правило 5 от Европейските правила за непълнолетни престъпници, подлежащи на санкции или мерки, посочва, че налагането на санкции или мерки трябва да се ръководи от интереса в полза на детето и следва да бъде ограничено както от принципа на пропорционалност (тежест на нарушението), така и от принципа на индивидуализация (лични обстоятелства). Правилата изискват да има на разположение по-широк спектър от обществени санкции и мерки на всички етапи от процеса, като приоритетни са санкциите с образователно и/или възпитателно въздействие и възстановителен аспект. Общественият санкции следва да са описани подробно в националното законодателство.

Правилата за мерките и санкциите за деца в конфликт със закона са категорични, че те трябва да са конструктивен и индивидуализиран отговор на извършените деяния, като се вземат предвид принципът на пропорционалност, възрастта на детето, физическото и психическото състояние и развитие и обстоятелствата по делото. Правото на образование, професио-

нално обучение, заетост, рехабилитация и реинтеграция трябва да бъде гарантирано за всяко дете.

От особено голямо значение е всяка алтернативна мярка да бъде наблюдавана и оценявана непрекъснато по подходящ начин, особено резултатите от нейното приложение. Оценката на въздействието включва намирането на отговор на редица въпроси: *Кое прави алтернативите на задържането ефективни. Какъв е контекстът на термина „ефективно“. Как да се оцени ефективността.* Всички заинтересовани страни трябва да вземат под внимание редица фактори при обсъждането на тези въпроси.

Възприемането на приятелски настроен подход към едно дете и зачитането на човешките права като методологическа основа в младежките правосъдни системи са предпоставки за постигане на адекватно третиране, което признава правата на детето и действа в негов интерес. Участието и изслушването (чл. 12 от Конвенцията за правата на детето) са основни елементи на действия по отношение на децата, които водят до по-ефективни практики и подобрена комуникация.

Идеята за **участие** следва да се разбира като принцип, който се изразява в много единична права при процеси, включени в съответните международни инструменти за правата на човека¹. От холистична гледна точка участието на децата трябва да се разглежда във връзка с набора от взаимосвързани права, имайки предвид цялостното законодателство и съществуващия инструментариум. В този смисъл участието може да се възприема като входна точка към Конвенцията.

¹ Конвенция на ООН за правата на детето – коментари от общ характер № 10, 12 и 14; Пекинските правила; Насоките от Рияд; Насоките на Комитета на министрите на Съвета на Европа.

Участието е замислено като един от четирите общи принципа на Конвенцията. То е не само право само по себе си, но също така трябва да се взема предвид при тълкуването и прилагането на всички други права, включително член 12 (право на изразяване на мнение и изслушване), член 2 (право на недискриминация), член 6 (право на живот, оцеляване и развитие) и в частност, във връзка с член 3 (основното съображение за най-добрите интереси на детето). Освен това член 12 е свързан с всички останали членове от

Конвенцията, които не могат да бъдат изцяло изпълнени, ако детето не се възприема като субект на правото със свои собствени виждания за правата, залегнали в съответните членове и тяхното прилагане.

Според Конвенцията и в съответствие с подхода на възстановителното правосъдие, което има за цел да гарантира обезщетение, рехабилитация и реинтеграция на децата, всяка система за младежко правосъдие трябва да признае и да гарантира преди всичко рехабилитационната цел на на-

казателната присъда. В контекста на член 12 от Конвенцията участието е заложено като основен елемент за успешен процес на рехабилитация, която трябва да бъде в основата на всяка мярка или действия, насочени към децата.

Ако участието в рамките на правосъдните системи за малолетни и непълнолетни не се признава, може да се стигне до пренебрегване на рехабилитационната функция на мярката и действието ще бъде в разрез с принципите на правовата държава. Участието е централен елемент за квалифициране на рехабилитационната функция на системата за младежко правосъдие.

Детското участие трябва да се разбира във връзка с идентичността на детето в контекст, който възприема детето като активен участник както в собствения му живот, така и в живота на цялото общество. Важно е да се има предвид уникалността на всяка история

и централното място на детето и неговото участие.

В младежкото правосъдие сложността на участието се увеличава, по-специално в контекста на лишаване от лична свобода, което често се свежда до настаняване в специализирана институция. На това място се проявяват последствията, произтичащи от бедността, социалното, икономическото и културното изключване. Наказателните институции са места за изтърпяване на наказание, но децата (поставени в тези условия) са тези, за които институциите и обществото не са успели да създадат условия, които отговарят на техните потребности, съответстващи на правата им. Това противоречие може да бъде свързано със структурната неопределеност и дори двусмислие на системата, което поставя на дневен ред въпроса ***Възможно ли е да се говори за участие на децата в ситуации, в които принудата е основен фактор.***

Източници:

1. International Juvenile Justice Observatory, Alternatives to Detention for Juvenile Offenders – Manual of Good Practices in Europe, 2016
<http://www.ojjj.org/en/joda-manual>
2. International Juvenile Justice Observatory, TWELVE: Children's Right to Participation and the Juvenile Justice Systems – National Report Italy, 2015
http://www.defenceforchildren.org/wp-content/uploads/2015/12/Twelve_Italy.pdf

В. Лозанова

НАКАЗАТЕЛНА ОТГОВОРНОСТ И СПЕЦИАЛИЗИРАНИ СЪДИЛИЩА ЗА МАЛОЛЕТНИ И НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА В СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕС

Насърчаването и защитата на правата на детето е една от целите на ЕС, на която Договорът от Лисабон поставя допълнителен акцент. Докладът „Обобщение на контекстуалния преглед на съдебните производства за деца в 28 държави членки на Европейския съюз“ е изготвен въз основа на проучване за събиране на данни по тематиката. Инициативата за това проучване е във връзка с подкрепата за прилагането на съобщението на Комисията от 15 февруари 2011 г. „Дневен ред на ЕС за правата на детето“, което определя липсата на надеждни, сравними и официални данни за положението на децата в държавите членки.

В доклада се посочва, че липсата на данни е сериозна пречка за развитието и прилагането на политики, основани на доказателства. Това е очертано особено ясно в контекста на детското правосъдие и закрилата на децата в уязвимо положение. В него са представени основните констатации от проучването.

Работата с деца в конфликт със закона се определя като ключова в наказателното правораздаване на страните членки на ЕС. Основните аспекти на тази дейност са минималната възраст за носене на наказателна отговорност и степента на специализация на правосъдните институции, чрез която се цели по-добра работа с децата.

Всички държави членки на ЕС имат установена **минимална възраст за носене на наказателна отговорност**. В повечето случаи тя е 14 или 15 години, като само 5 държави имат по-ниска (Ирландия – 12, Нидерландия – 12, Ве-

ликобритания: Англия, Уелс и Северна Ирландия – 10, Великобритания: Шотландия – 12). В други 5 държави (Белгия, Ирландия, Литва, Люксембург и Полша) децата на възраст под минималната за носене на наказателна отговорност могат да бъдат преследвани от съдебните органи, ако са извършили сериозно престъпление.

Повечето от държавите имат фиксирана **горна възрастова граница за обхвата на младежкото правосъдие**, която в повечето случаи е навършени 17 години. В 11 държави (Белгия, Чехия, Германия, Гърция, Италия, Люксембург, Нидерландия, Португалия, Швеция, Словения, Великобритания: Англия и Уелс) горната възрастова граница при определени обстоятелства може да се повиши с решение на съда. Например в Гърция, Италия и Люксембург може да стигне до 25-годишна възраст, ако:

- извършителят на нарушението е обвинен за престъпление, извършено под обичайната горна възрастова граница, но е съден след това;
- нивото на развитие на съответното лице е еквивалентно на лице под определената горна възрастова граница.

В редица държави са установени **специални младежки съдилища**, които имат за цел осигуряването на ефективен достъп и адекватно отношение към децата в конфликт със закона. Понастоящем такива съществуват в 20 страни членки на ЕС.

Различават се два варианта на пространствена организация на младежките съдилища – в единия съдебни-

те зали са отделени физически от тези за възрастни, докато в другия обикновените съдилища се адаптират съобразно потребностите на децата, включително и с привличането на специални съдии.

Относно правомощията на младежките съдилища са установени различия между отделните страни членки:

- в 13 държави (Австрия, Чехия, Дания, Гърция, Испания, Ирландия, Италия, Нидерландия, Полша, Словения, Великобритания: Англия, Уелс, Северна Ирландия и Шотландия) тези органи имат компетенции само за дела с участието на деца като заподозрени/обвиняеми; делата с участие на деца в роля на жертви и свидетели се разглеждат в съдилищата за възрастни, освен ако обвиняемият също е дете.

- в 8 държави (Белгия, Германия, Франция, Хърватия, Люксембург, Малта, Португалия и Румъния) младежките съдилища разглеждат дела, свързани както с деца като обвиняеми, така и като жертви и свидетели; особеност в Португалия и Румъния е, че специализираните съдилища не са представени във всички райони на тези страни и където такива липсват, делата се разглеждат в съдилищата за възрастни.

- в 9 страни членки (България, Кипър, Естония, Финландия, Унгария, Латвия, Литва, Словения и Словакия) няма специализирани съдилища за малолетни/непълнолетни лица. Без значение на участието на деца, делата се

разглеждат от обикновени съдилища със същите съдебни състави, които разглеждат делата на възрастни.

За важно се определя обстоятелството, че в държавите, където съществуват установени системи за младежко правосъдие, са диференцирани **различни категории малолетни и непълнолетни престъпници**.

- в 4 страни членки (Белгия, Франция, Люксембург и Полша) съдилищата за малолетни/непълнолетни разглеждат изключително делата на деца под минималната възраст за носене на наказателна отговорност;

- в 14 държави (Австрия, Испания, Германия, Дания, Хърватия, Ирландия, Италия, Малта, Нидерландия, Румъния, Словения, Великобритания: Англия, Уелс, Северна Ирландия и Шотландия) младежките съдилища работят с деца над минималната възраст;

- в 2 страни членки (Чехия и Португалия) младежките съдилища разглеждат делата на деца под и над минималната възраст, като прилагат съответно гражданското или наказателното право.

Освен това в 5 държави (Белгия, Ирландия, Люксембург, Нидерландия и Великобритания: Англия и Уелс) за деца – извършители на сериозни престъпления, се прилага наказателното право за възрастни, без да се отчита минималната възраст за носене на наказателна отговорност.

Таблица 1. Минимална възраст за носене на наказателна отговорност в ЕС
(данните са актуални към 01.06.2012 г.)

Код на държава членка на ЕС	Минимална възраст за ношене на наказателна отговорност	Възраст над минималната, която не позволява да се носи наказателна отговорност при определени условия	Възраст под минималната, позволяваща да се носи отговорност за сериозни престъпления	Горна граница на възрастта за младежко правосъдие, определена от закон*	Горна граница, при приложима при определени обстоятелства	Възрастова група над минималната, при която детските престъпления могат да се разглеждат от съдебната система	Възрастова група под минималната, при която детските престъпления могат да се разглеждат от съдебната система	Възрастова група на децата, при които сериозни престъпления се разглеждат от съдебната система за възрастни
AT	14	14-17	-	18	21	-	-	-
BE	18	-	16 -17	17	23	-	10-17	16-17
BG	14	14-17	-	17	-	-	-	-
CY	14	-	-	-	-	-	-	-
CZ	15	15-17	-	18	над 18	15-18	-	-
DE	14	14-17	-	18	21	-	-	-
DK	15	-	-	17	-	15-17	-	-
EE	14	-	-	14	-	-	-	-
EL	15	15-17	-	17	20	15-18	-	-
ES	14	-	-	17	-	14-17	-	-
FI	15	-	-	18	-	15-18	-	-
FR	18**	-	13-17	17	-	-	13-17	-
HR	14	-	-	17	-	-	-	-
HU	14	-	-***	17	-	14-17	-	-
IE	12	-	10-12	17	-	12-17	-	12-17
IT	14	14-17	-	17	25	14-17	-	-
LT	16	-	14-15	18	-	16-18	-	-
LU	18	-	16-17	17	25	-	0-17	16-17
LV	14	-	-	17	-	-	-	-
MT	14	-	-	15	-	-	-	-
NL	12	-	-	17	20	12-17	-	16-17
PL	17	-	15-16	17	-	-	13-17	-
PT	16	-	-	17	21	-	-	-
RO	14	14-15	-	18	-	-	-	-
SE	15	-	-	20	-	-	-	-
SI	14	-	-	17	20	14-17	-	-
SK	14	-	-	17	-	14-17	-	-
UK-E&W	10	-	-	17	21	10-17	-	10-17
UK-NI	10	-	-	18	-	-	-	-
UK-S	12	-	-	17	-	-	-	-

Забележка: тире '-' = неприложимо

* Посочената възраст се отнася за лица, които могат да бъдат подведени под отговорност от системата за младежко правосъдие.

** На практика във Франция децата на възраст 13 и повече години могат да се подведат под наказателна отговорност за определени престъпления, ако има достатъчно основания.

*** Според новия наказателен кодекс на Унгария (2013 г.) децата на възраст 12 – 13 години могат да бъдат преследвани за сериозни престъпления.

Таблица 2. Специализирани съдилища за малолетни/непълнолетни лица в ЕС

Код на държава членка на ЕС	Специализирани съдилища (вкл. специално адаптирани зали в обикновени съдилища)			
	Да/ Не	Наименование	Съдът е компетентен да решава дела, по които заподозрените са деца	Съдът е компетентен да решава дела, по които деца са жертви или свидетели
AT	Да	Специални звена в областни/регионални съдилища	Да	Не
BE	Да	Младежки трибунал (Tribunal de la jeunesse)	Да	Да
BG	Не	-	-	-
CY	Не	-	-	-
CZ	Да	Специално обучени съдии в обикновените съдилища	Да	Не
DE	Да	Младежки съд (Jugendgericht)	Да	Да
DK	Да	Специално обучени съдии в обикновените съдилища	Да	Не
EE	Не	-	-	-
EL	Да	Младежки съдилища	Да	Не
ES	Да	Младежки съдилища (Juzgados de Menores)	Да	Не
FI	Не	-	-	-
FR	Да	Младежки съд (Juges pour enfants)	Да	Да
HR	Да	Младежки съд (Sudovi za mladež)	Да	Да
HU	Не	-	-	-
IE	Да	Детски съд	Да	Не
IT	Да	Младежки съд	Да	Не
LT	Не	-	-	-
LU	Да	Младежки трибунал (Tribunal de la Jeunesse)	Да	Да
LV	Не	-	-	-
MT	Да	Младежки съд	Да	Да
NL	Да	Младежки съд (Kinderrechter)	Да	Не
PL	Да	Семеен съд	Да	Не
PT	Да	Детски и семейни съдилища*	Да	Да
RO	Да	Специални съдилища**	Да	Да
SE	Не	-	-	-
SI	Да	Съд за малолетни в районните съдилища	Да	Не
SK	Не	-	-	-
UK-E&W	Да	Младежки съд	Да	Не
UK-NI	Да	Младежки съд	Да	Не
UK-S	Да	Детски изслушвания в полицията или във Върховния съд	Да	Не

* В някои райони на Португалия, където няма детски и семейни съдилища, делата се разглеждат в съдилища с обща юрисдикция.

** Към момента функционира само едно специално съдилище – в Брашов.

Въз основа на представената информация са формулирани общи наблюдения върху минималната възраст за носене на криминална отговорност и специализираните институции за младежко правосъдие в ЕС. В тази връзка се изтъква:

- наличието на такава във всички страни членки;
- диференцираният подход към прилагането ѝ в съдебните практики;
- установяването на различни категории деца, за които са предназначени младежките съдилища.

Относно специализираните инсти-

туции за младежко правосъдие е посочено, че:

- формирането на такава специализация е характерно за страните членки;
- създаването на специални съдилища е ориентирано по-скоро към потребностите на заподозряните/обвиняемите, отколкото към тези на жертвите и свидетелите;
- дори в някои държави да съществуват специализирани институции, те не винаги са достъпни за децата във всяка част на съответната страна.

Източник:

Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceeding in the 28 Member States of the European Union (2014)

<http://bookshop.europa.eu/en/summary-of-contextual-overviews-on-children-s-involvement-in-criminal-judicial-proceedings-in-the-28-member-states-of-the-european-union-pbDS0313659/>

Й. Илиев

ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА РАБОТА С ДЕЦА С ДЕВИАНТНО ПОВЕДЕНИЕ ВЪВ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ (АНГЛИЯ И УЕЛС)

Съветът по младежкото правосъдие в Англия и Уелс (Youth Justice Board for England and Wales) е правителствена организация, която изгражда и поддържа интернет платформа с разнообразни ресурси относно младежкото правосъдие (Youth Justice Resource Hub).

Ръководство за дефиниране на ефективни практики

Важно място в интернет платформата заема подготвено от Съвета ръководство за дефиниране на ефективни практики (Youth Justice Board Effective Practice: Standard of Evidence). Това ръководство има за цел да подпомогне изгражданата и поддържана от органа библиотека с доказани мерки за работа с младите хора в конфликт със

закона. Самата библиотека се разглежда като онлайн колекция от ресурси с добри практики, материали и информация относно:

- осигуряване на лесен достъп до ефективни подходи за работа с деца с девиантно поведение;
- развитие и употреба на иновативни практики, считани за ефективни.

Обърнато е внимание на необходимите стандарти за качество, с оглед класифицирането на представените в библиотеката подходи. За унифициране на описанията е приета следната структура:

- описание и теория на съответния подход (в какво се изразява и как работи);
- ефективност (как работи до този момент);

- контекст (къде се практикува и за кого е предназначен);
- стойност (изисква или не изисква финансови средства).

Не се представя крайна оценка, но описанието предоставя възможност всеки потребител самостоятелно да формира за себе си такава.

Фигура 1. Обобщен вид на класификационната система за добри практики

НИВО 1	НИВО 2	НИВО 3
<i>Теория на ефективността</i>	<i>Предварителни доказателства за ефективност</i>	<i>Потвърдени доказателства за ефективност</i>
На това ниво се представят предложенията, включително <u>какво</u> цели съответният подход и <u>как</u> се очаква да се постигне. Описва се как подходът влияе на един или повече от трите основни резултата на младежкото правосъдие: <i>намаляване на провиненията и рецидивизма; намаляване на първоначалните регистрации и редуциране на броя на младите хора, задържани за престъпления</i> . На този етап може да не присъстват ясни доказателства за въздействие, но могат да се включат теоретични индикации за промяна в подкрепа на подхода.	Предложенията, преминали Ниво 1, следва да докажат въздействие (т. е. позитивна промяна) и установени резултати. Може да се представят очаквани ключови резултати. Предложенията трябва да съдържат ясно описание на контекста, в който е предвидено да се прилага съответният подход.	Представят се оценки, ясно демонстриращи въздействието на подхода и установените резултати. На това ниво е необходимо ясно да се демонстрират всички позитивни резултати от прилагането на подхода, включително и от контролна група. Препоръчва се присъствието и на финансовата стойност от прилагането на съответния подход.

Демаркационна линия за ефективна практика на Съвета по младежко правосъдие

<i>Непотвърдена ефективност</i>	<i>Потвърдена неефективност или вредност</i>
--	---

Примери за добри практики

Програма за превенция на младежката престъпност. Разработена е от Портсмутския университет и е покрила изискванията на Ниво 3 от класификационната система. Определя се като подходяща за деца и млади хора над 7-годишна възраст.

Очаквани резултати: политици, ръководители и практики да получат информация за успехите на Програмата за превенция на младежката престъпност. Придобива се представа за характера и интензитета на използвания подход, показват се работещи принципи, но се повдигат и нови въпроси относно бъдещата работа с младежите.

Програмата е предназначена за практики, политици и анализатори, занимаващи се с базирани върху доказателства подходи за намаляване на престъпността при деца в следните категории:

- многократни закононарушители, определени като такива според данните на Националната информационна система за младежката престъпност (Youth Offending Information System), с 10 престъпления за 12 месеца или изправени пред наказание лишаване от свобода;
- закононарушители със специални потребности;
- превантивни мерки за млади хора на възраст между 7 и 12 години (твърде млади, за да бъдат съдени).

Застъпен е принципът на отговорността като трети елемент на установения модел риск – потребност – отговорност за реинтегриране на закононарушители. Ключови компоненти на програмата са междуличностните умения, индивидуалните консултации,

мултимодалният и когнитивно-поведенческият подход.

Описание: програмата предлага менторство очи в очи за реинтегриране в образованието, контрол на гнева и рационално използване на времето, гарантирани от добре обучени сътрудници на проекта, с добри познания по психология и социални дейности. Индивидуалната работа е приложима във всяка среда, включително дома на детето. Участниците се наблюдават продължително от координатор на проекта, който получава поне веднъж седмично обратно мнение както от наблюдаваните лица, така и от полицейски служители, родители, членове на училищната общност, социални работници и сътрудници на програмата.

Подход за решаване на проблеми в Младежкия съд на Блекбърн. Подходът отговаря на Ниво 1 от класификационната система и е предназначен за лица на възраст 10 – 17 години. Насочен е преди всичко към младите хора, посещаващи младежкия съд, като включва също родители, братя и сестри, формирайки семеен контекст.

Очаквани резултати: предоставяне на подкрепа чрез ранна интервенция, за да се предотвратят по-нататъшни закононарушения.

Описание: подходът предоставя възможност младите хора и техните родители да се справят със собствените си проблеми, като им помага на седмична база чрез:

- инициативи за намаляване на престъпността;
- инициатива за неупотреба на вредни вещества;
- подпомагане осигуряването на жилищни нужди;
- подкрепа за семействата (за

безработни, родители с деца – показващи антисоциално поведение, проблеми с присъствието в училище, закононарушители);

- подпомагане на възрастни с проблеми с алкохола или с употребата на забранени вещества;

- кариерни услуги (за родители, членове на семейството);

- нови направления (подпомагане на завръщането на младите хора в образованието, обучението или заетостта).

Тази ранна интервенция предполага мултиаспектен, координиран и проактивен подход, включително и чрез сътрудничество между институциите.

Източник:

1. Youth Justice Board Effective Practice Standards of Evidence: an update (2015)

https://yjresourcehub.uk/images/resources/documents/2016.03.22_Standards_of_evidence_2015_FINAL.pdf

2. Youth Justice Resource Hub: Practice Examples

<https://yjresourcehub.uk/effective-practice/practice-examples.html>

Й. Илиев

ПРАКТИКАТА НА ГЕРМАНИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ВЪЗПИТАТЕЛНИ И НАКАЗАТЕЛНИ МЕРКИ ЗА ДЕЦА С ДЕВИАНТНО ПОВЕДЕНИЕ

Практическото ръководство „Когато младите хора извършат престъпление...” на Федералното сдружение в помощ на правонарушителите² представя разнообразните възпитателни и наказателни мерки, които могат да се приложат спрямо младежката престъпност, и информира за етапите на наказателното производство.

Младежка престъпност

Младежката престъпност е съвкупността от всички престъпления на младите хора от 14 до 17 години (непълнолетни младежи) и от 18 до 20 години (млади пълнолетни). Лица под 14 години се считат за деца и не носят на-

казателна отговорност, следователно не подлежат на наказателно преследване.

Дали едно поведение е престъпление, е предмет на разпоредбите на Наказателния кодекс (Strafgesetzbuch – StGB). Според него за младите хора се прилагат специалните разпоредби на Закона за младежките съдилища (Jugendgerichtsgesetz – JGG). Списъкът на престъпления в Наказателния кодекс и Закона за младежките съдилища е идентичен. Законът за младежките съдилища предвижда обаче по-разнообразни и по-гъвкави възможности за реакция от залегалото в Наказателния кодекс общо наказателно право, което важи за възрастни.

² Федералното сдружение в помощ на правонарушителите е общественополезна професионална организация, обединяваща благотворителни организации и Асоциацията за социална работа, наказателно право и наказателни политики. Целта е подобряване и разширяване на съдействието за хората в конфликт със закона. Сдружението се подпомага от Министерството на труда и социалните въпроси.

Какви са типичните правонарушения

Правонарушенията на младите хора са предимно дребни, т.е. по-леки престъпления. Повече от половината от всички престъпления са кражби (около 50 процента), и то най-често – кражби от лавки и автомати за продажба. Други правонарушения, често срещани в тази възрастова група, са пътуване без билет, вандализъм, лека телесна повреда и наркотици. Сериозните тежки престъпления като убийство, непредумишлено убийство, изнасилване или тежка телесна повреда представляват между 5 и 10 процента от всички престъпления, извършени от младите хора. В по-голямата част от случаите престъпленията им се характеризират с едно просто деяние и характерна групова ориентация. За младите хора действията, определени като престъпни, често имат съвсем различно значение: това са изпитания за смелост, измислени в спонтанна групова ситуация, „пакости“ или необходимите противоборства и битки в бандата.

В повечето случаи от тези правонарушения не се развиват „престъпни кариери“, а се случва така наречената „спонтанна ремисия“, т.е. отклоняващото се от нормите поведение просто спира от само себе си.

Справяне с младежката престъпност

Предвид епизодичността на детската и младежката престъпност, от гледна точка на педагогиката и отчасти на наказателната политика, се предполага, че намесата на държавата трябва да се сведе до минимум, за да се избегне отрицателното въздействие на санкциите върху младите хора. Поради това, в случаи на дребни нарушения или по-леки престъпления съдебната процедура

често се преустановява още в началото или вместо наказателни се предприемат възпитателни мерки, т.е. така нареченото отклоняване (diversion).

Наказанието, като например най-суровото наказание – лишаване от свобода, може да има като последица трудна ресоциализация. Често обаче връзките на младия човек с обкръжаващата го среда (семейство, училище, работа) са прекъснати още преди това и са заменени от контактите с групата на негови връстници, която също се отличава с престъпно поведение. Затова реализацията на една възпитателна мисия поставя значителни изисквания към проектирането на пенитенциарната система за младите.

Статистиката показва, че процентът на повторните престъпления е толкова по-висок, колкото по-строга е наложената санкция. Най-висок е процентът на рецидиви след лишаване от свобода, което говори в полза на това стационарните мерки да се използват само избиращително, в зависимост от профила на нарушителя.

От основно значение за справяне с младежката престъпност е засегнатите млади хора сами да потърсят помощ и да са готови да сътрудничат за подобряването на живота си. Ако мерките са наказателни, те може да не разбират за какво служи това наказание, да се чувстват несправедливо третирани и впоследствие да засилят антисоциалното си поведение. За успешно справяне с кризите такова развитие е изключително неблагоприятно. То може да доведе до още конфронтация на младите хора с обществото и до трайното им маргинализиране.

Цел на превенцията на престъпността е да се предотврати младите хора да станат или да останат престъпници, а тези, които вече са та-

кива или са с престъпни наклонности, да се (ре)интегрират в обществото.

Първичната превенция за предотвратяване на престъпността се състои в подобряване на цялостния живот на младите хора чрез обществени, възпитателни и социалнополитически мерки. **Вторичната** се фокусира върху уязвими млади хора и такива с поведенчески проблеми, за да се предотвратят по-нататъшната им дезинтеграция и евентуално престъпно поведение. Задача на обществеността и младежките организации е да се помогне на засегнатите и техните родители чрез различни услуги и мерки. Такива например са предложенията за свободното време на младежките асоциации, мерките на младежките социални служби за насърчаване на социално слаби млади хора относно училищното образование, професионалното обучение и включването на работното място, както и съдействието за възпитание, съчетаващо различни предложения в съответствие с индивидуалните нужди на засегнатите. Тези услуги и мерки са установени в Социалния кодекс – Закон за детската и младежката помощ (Sozialgesetzbuch Aches Buch - Kinder- und Jugendhilfe – SGB VIII) и се основават на доброволното участие на засегнатите. Ако младите хора вече са правонарушители, следва **третичната** превенция с цел предотвратяване на по-нататъшни нарушения. За мерките на третичната превенция са отговорни съдебната система и службите за младежка помощ, като те не са на доброволна основа, а са съдебни предписания (инструкции) и условия или в най-лошия случай – лишаване от свобода. Младежкото правосъдие упражнява принуда, за разлика от

практиките, залегнали в Закона за детската и младежката помощ. Докато така наречените амбулантни мерки въз основа на Закона за детската и младежката помощ са доброволни, същите тези мерки са задължителни, ако са въз основа на Закона за младежките съдилища.

Младежка помощ

Ако се забележат престъпни наклонности у деца и млади хора, първо се иска съдействието на детската и младежка помощ³. Социалният кодекс определя задачите и изпълнението ѝ. Младежката помощ следва да подкрепи младите хора в тяхното индивидуално и социално развитие и по този начин да допринесе за правото им на възпитание, което ще ги направи отговорни и социално компетентни личности. За тази цел се разработват различни предложения, като например консултиране по въпросите на възпитанието, социално-педагогическа помощ за семейството или педагогически и терапевтични индивидуални и групови услуги за младежите. Младите хора имат право да се обърнат към младежките служби (Служба за младежта) по всички въпроси относно възпитанието и развитието си.

Една от задачите на младежката помощ е да подкрепи родителите в тяхната основна възпитателна мисия. Родителското право е ограничено от държавата, която е отговорна за контрола върху грижите и възпитанието, упражнявани от родителите. Ако благосъстоянието на детето е в риск, може да се наложи поемане на грижите/попечителство или отстраняване от семейството. За тази цел е необходимо

³ Понятието обобщава всички услуги и функции на обществени и независими организации в полза на младите хора и техните семейства.

съдебно решение.

Социалните услуги за младежите се предоставят както от обществени, така и от независими общественнополезни организации. Обществените са регионалните и местните младежки служби, независимите могат да бъдат благотворителни организации, църкви, младежки сдружения, клубове или групи за взаимна подкрепа. Компетентната младежка служба трябва да информира за това кои местни институции и организации са общественнополезни и какви услуги предлагат.

Ядрото на услугите е така наречената **помощ за възпитанието** – например социална работа в групи, интензивна социално-педагогическа индивидуална грижа и др. Когато помощта за възпитанието е въз основа на Социалния кодекс, трябва да се подаде заявление: при групата на 14 – 17-годишните – от родителите, 18 – 20 – годишните го подават сами („помощ за млади пълнолетни“). Съдействието за възпитание се предлага от Службата за младежта или от горепосочените независими организации и се изразява в консултации със засегнатите млади хора, а при непълнолетните – и с техните родители. Предложенията за помощ са на доброволна основа, т.е. те може да бъдат приети или отхвърлени. Затова помощта работи само ако бъде приета и следователно предполага доверие в съвместната работа с въпросните млади хора, респ. и с родителите. Когато трета страна, например учители или приятели, е на мнение, че един млад човек има нужда от помощ, оказаното съдействие се осъществява винаги чрез родителите. Именно учителите, които забелязват поведенческите проблеми, като например масово бягство от училище или подчертана склонност към насилие, често не са сигурни как трябва да се държат. Компетентните младежки

служби предлагат в този случай анонимни консултации, които могат да помогнат адекватно, без да се нарушава неприкосновеността на личния живот на засегнатите лица. Само в случай на застрашаване благосъстоянието на детето Службата за младежта може и трябва да бъде активна, дори и без съгласието на родителите.

Според Закона за младежките съдилища някои форми на помощ за възпитанието могат да бъдат и задължителни – когато са наложени по съдебен ред от младежки съд. Така например съдията може да наложи на младите хора да участват в социален тренинг-курс (Социалният кодекс нарича тази мярка „социална работа в групи“), да имат наставник или да живеят в дом. При неизпълнение се постановява друга мярка или арест до четири седмици.

Младежко правосъдие

Наказателният кодекс дефинира кои актове се преследват от закона и колко високо е съответното наказание за деянието. В зависимост от тежестта на деянието се различават престъпления и провинения (наказуема простъпка). Провиненията се наказват с лишаване от свобода за по-малко от една година или с глоба: кражба, измама, безплатно пътуване в градския транспорт, вандализъм или графити. Престъпленията се наказват с най-малко една година: грабеж, тежка телесна повреда, непредумишлено убийство или убийство. В основата на наказателните санкции срещу непълнолетните и младите пълнолетни е Законът за младежките съдилища.

Нарушения на реда

Нарушенията на реда също са не-

законни действия, но все още не представляват углавни престъпления. Те включват: назоваване на грешно име пред властите, недопустим шум, шофиране в нетрезво състояние или притежаване на опасни животни. Санкцията е глоба и се налага според Закона за административните нарушения. Ако младите хора не могат да платят глобата, съдията може да наложи полагане на труд, поправяне на щетите или – при нарушения, свързани с движението по пътищата – посещение на часове по безопасност на движението.

Кой може да бъде наказван

На наказателни санкции подлежат горепосочените възрастови групи (т.е. от 14- до 20-годишни). Деца под 14 години не носят наказателна отговорност. Ако има подозрение спрямо дете, полицията и прокуратурата разследват случая, за да се изяснят фактите и да се провери дали е замесено наказателноотговорно лице (т.е. над 14 години). Производства срещу деца, които не са наказателноотговорни, се прекратяват със сигурност. Полицията информира Службата за младежта, която преценява дали са необходими мерки за подкрепа.

Законът за младежките съдилища влиза в сила, когато лице, навършило 14 години, е заподозряно или уличено в престъпление. Младите хора могат да бъдат подвеждани под наказателна отговорност, ако се считат за достатъчно зрели, за да разбират неправомерността на действията си. Ако липсва тази зрялост, се прилагат предимно възпитателни мерки, разпоредени от младежкия съдия. При 18 – 20-годишните младежкият съд взема предвид становището на Службата за младежта и решава дали лицето – поради типично младежкото прегрешение или незряла-

та си личност – да се поеме от младежкото наказателно право, или – ако зрелостта е налице – да бъде съден според наказателното право за възрастни.

Разликата между младежкото правосъдие и това за възрастни

При младежкото правосъдие се изхожда от факта, че младите хора не могат да поемат отговорност за действията си в същата степен както възрастните, защото тяхното развитие и съзряване все още не е завършено. Затова на преден план са възпитателните мерки. Законът за младежките съдилища, в който са фиксирани наказателните санкции, съдържа престъпленията от общото наказателно право, но наказанията са по-ниски и санкциите се използват предимно за възпитание на младите правонарушители.

Най-тежката форма на санкция (лишаване от свобода) се налага само когато съществува „вредна тенденция“ или тежка вина. „Вредна тенденция“ означава, че се очакват повторни тежки престъпления. Във всички други случаи на престъпно поведение на младите хора се налагат първоначално по-леки форми на санкции, като например предписания, общественополезен труд или курсове за справяне с агресията. Целта на наказанията при младежката престъпност е винаги да има подходящ възпитателен отговор. За да се разбере какви възпитателни мерки са полезни, полицията информира Службата за младежта за всяко престъпление на млади хора.

Наказания

Неформално уреждане

Неформално уреждане означава

отказ от наказателно преследване – особено при първо нарушение и по-леки престъпления. Тази процедура е позната като „отклоняване“, което означава пренасочване или отклоняване на наказателното производство. При отказ от преследване се предписват възпитателни мерки. Те могат да бъдат описаните по-долу амбулантни мерки.

Условно осъждане

Условното осъждане има три форми:

- Налагането на наказанието е отложено условно. Дори ако се установи вина, решението за налагане на наказание може да бъде отложено.

- Изпълнението на присъдата е отложено условно. Ако младият човек бъде осъден на лишаване от свобода за не повече от две години, изпълнението на присъдата може да бъде отложено. Срокът на условно осъждане (между две и три години) е винаги по-дълъг от срока на наказанието. По време на този срок съдът може да наложи т.нар. условия и предписания (инструкции), които трябва да се спазват. При тяхното неспазване условната присъда се анулира.

- Оставащата част от наказанието се заменя с условно осъждане – когато е понесена една част от наказанието (обикновено най-малко шест месеца). При наказание повече от една година, условното осъждане е възможно само ако е била изтърпяна най-малко една трета от присъдата.

Условното осъждане се анулира, когато е извършено ново престъпление. Ако съдията е назначил служител за надзорник на младежа, по време на изпитателния срок трябва да се поддържа контакт с него. Служителите имат за задача да подпомагат младите хора да се справят с проблемите си –

уреждане на дългове, търсене на работа, административни формалности. Те следва да следят за изпълнението на дадените условия и предписания и да уведомяват съдията при нарушаването им.

Мерки на свободен режим (амбулантни мерки)

а) възпитателни мерки – съдебни предписания и разпореждане за помощ за възпитанието

- съдебни предписания: отнасящи се до местопребиваването; живот в определено семейство или в дом; прием за обучение или на работно място; полагане на труд; предоставяне на грижите и надзора на даден човек (попечителство); участие в социални тренинг-курсове; постигане на споразумение с жертвата (споразумение между жертва и извършител); забрана за контакт с определени лица или за посещение на места за забавление; участие в часовете по безопасност на движението по пътищата.

- разпореждане за помощ за възпитанието – според условията на Социалния кодекс съдията може да разпорежи: подкрепа за възпитанието, настаняване в институция от интернатен тип (резидентна грижа) или в друг вид контролирана форма на институция.

б) дисциплинарни мерки

- предупреждение;
- налагане на условия (възлагане на задължения) – компенсирание, според силите, на щетите, причинени от престъплението; лично извинение на пострадалото лице; полагане на труд; предоставяне на определена сума за общественополезна организация. При полагане на труд (както при възпита-

телната мярка настаняване на работно място) определен брой работни часове трябва да са в социална институция. Предоставяне на определена сума може да се наложи като мярка, ако младите хора имат доходи и плащането е целесъобразно с оглед на тяхното финансово положение.

- арест.

в) споразумение между жертва и извършител

При определени условия е възможно споразумение за компенсация между извършителя и жертвата. И двете страни, т.е. както жертвата, така и извършителят трябва да са съгласни с тази мярка. Целта е да се обсъди и изчисти конфликтът и да се възстановят причинените щети. При това, от една страна, трябва да се вземат под внимание интересите на жертвата, а от друга – да се даде възможност на нарушителя да осъзнае постъпката си и нейните последици. За реализирането на споразумението помагат опитни посредници, които контролират и спазването му. Обезщетението може да бъде под формата на извинение, парично обезщетение, компенсация на щетите или полагане на труд за отстраняване на щетите. Споразумението може да се инициира от самите засегнати (извършителите и/или жертвите), от полицията или от прокуратурата, която възлага операцията на съответния орган. След успешно споразумение прокуратурата може да прекрати делото; при неуспех тя може да повдигне обвинения и да продължи производството.

г) социални тренинг-курсове

Курсовете принадлежат както към съдебните предписания, така и към предложенията на младежките служби или организациите за младежка помощ,

където се наричат социална работа в групи. Ако са съдебно предписание, участието е задължително. Организацията за изпълнение (младежката служба или независимата организация) трябва да уведоми съда дали участието на младите хора е успешно.

Курсовете се провеждат за период от няколко седмици или дори месеци. Те са полезни за тези млади хора, които имат трудности в отношенията си с другите или със самите себе си и следователно могат да намерят подходяща среда за обучение. На първо място, те трябва да са готови да обсъждат собствената си престъпна дейност, мотивите и причините. В един следващ етап следва да изработят нови умения за отговорен начин на живот, за да се предотврати повторно извършване на престъпление. За тази цел е необходимо да се практикуват подходящи стратегии за разрешаване на конфликти. Младите хора трябва да имат възможност да компенсират дефицитите в развитието си и да станат социално адекватни, така че да се подобрят шансовете им в обществото въпреки социалните лишения.

Специална форма на социалните тренинг-курсове са курсовете за справяне с агресията. Насочени са към младите хора, склонни към насилие. Целта на курса е осъзнаване на насилието и обсъждане на неговите причини. Използват се методи като: възприемане на собственото тяло, релаксация и упражнения за самопознание.

д) полагане на труд

Полагането на труд може да бъде или възпитателна (предписание за работа), или дисциплинарна мярка (възлагане на работа). Като възпитателна мярка е ориентирано към деяние-

то и е един от видовете обезщетение при споразумението между жертва и извършител.

Извършването на общественополезна дейност осигурява на засегнатите млади хора възможността за едно структурирано ежедневие, разумни занимания и придобиване на опит за професионалния живот. Посредници за общественополезен труд са обществените и доброволните организации за младежка помощ, които осигуряват места за заетост. Типични работни места например са тези в обществени институции, училища или работилници за велосипеди.

е) *попечителство* (предоставяне на грижите и надзора на определено лице)

Попечителството е заложено като възпитателна мярка в Закона за младежките съдилища и задължава младите хора да приемат социално-педагогическа помощ. В Социалния кодекс се предвижда като форма на подкрепа на доброволна основа.

По своята същност то предполага интензивна персонална помощ, която се провежда в продължение на шест до дванадесет месеца, с цел справяне с комплексни и разнообразни проблеми на засегнатите с помощта на попечител/наставник. Предписанието за тази мярка е подходящо, когато по-слабите санкции като предупреждение, споразумение между извършител – жертва или полагане на труд не са достатъчни. Мярката дава възможност за индивидуална работа със засегнатите млади хора и изисква повече време. Попечителите/наставниците помагат на засегнатите при административни процедури, конфликти в училище или с родителите,

за обучение и работа. Най-често обсъжданите въпроси са: училище, обучение, професия, работа, жилище, дългове, семейна и социална среда, наркотици и зависимост, свободно време и опознаване на собствената личност.

Ако мярката е предписание по съдебен ред и младият човек не я изпълнява адекватно, наставникът може да заключи, че няма смисъл от продължаването ѝ. Младежният съд решава дали да я продължи, или да я трансформира. В най-лошия случай съществува заплахата от четири седмици арест.

Възпитателен регистър

Решенията на младежкия съд, които са под формата на възпитателни или дисциплинарни мерки, се вписват във възпитателния регистър, част от Федералния централен регистър. Информацията от регистъра е достъпна само за младежките служби, съда, прокуратурата и администрацията на пенитенциарната система. Данните се заличават, след като лицето навърши 24 години.

Други видове социални услуги за младежта

Въз основа на Социалния кодекс, в рамките на помощта за възпитание, младежката служба предлага още две допълнителни услуги за уязвими млади хора. **Възпитанието в дневна група** е полустационарна мярка, при която засегнатите лица живеят при родителите си (също и през почивните дни) и посещават училището си. Възпитателната работа с тях започва след училище (обикновено в институция за грижи) и приключва до вечерта. На практика има различни концепции в зависимост от целевата група и местните условия. С

бягащите от училище например дневната група може да работи в сътрудничество с училището и да предлага целодневни грижи.

Интензивната индивидуална социално-педагогическа грижа излиза извън рамките на обикновеното наставничество и се прилага за по-дълъг период от време. За младите хора се грижи социален работник или социален педагог, който е на разположение всеки ден. Понякога може да е необходимо младите хора да живеят заедно със служителя за известно време или дори на друго място, за да се откъснат от старата си среда и да се задвижи процесът на учене.

Стационарни мерки

а) арест

Арестът е дисциплинарна мярка, която се изпълнява в специални центрове за задържане. По принцип тази мярка се налага, ако многократно са били налагани амбулантни мерки без успех и трябва да се избегне лишаването от свобода. Арестът е три вида: в свободното време (събота и неделя), краткосрочен арест и дългосрочен арест, който може да продължи до четири седмици.

б) лишаване от свобода

Присъдата може да бъде ефективно или условно лишаване от свобода. Наказанието трябва да бъде отмерено така, че да е възможно необходимото възпитателно въздействие. Целта на лишаването от свобода е да се повлияе на засегнатите млади хора и да им се даде възможност за в бъдеще да водят социално отговорен живот без престъпления.

Отговорни за изпълнението на на-

казанието са съответните провинции, в които със закон е уредено настаняването на младите хора в младежките центрове за задържане.

Федерален централен регистър

Присъдите, които не са отложени условно, са регистрирани във Федералния централен регистър. Същото важи и ако условното осъждане е било отменено и в резултат наказанието лишаване от свобода трябва да се изтърпи. Право на информация имат само властите, без физически лица, фирми и училища. Заличаването зависи от срока на присъдата и вида на престъплението. Данните от регистъра се вписват в свидетелството за съдимост.

в) институционална грижа

Когато младите хора не могат вече да живеят с родителите си, е възможно настаняване в институция (резидентна грижа) или в помощни домове (асистирана грижа). Приемането на непълнолетни лица трябва да бъде поискано от страна на родителите. Настаняването е възможно също чрез съдебно предписание, но без съгласието и желанието на засегнатите млади хора е трудно осъществимо.

г) настаняване в институция от затворен тип

Съгласно Закона за младежките съдилища съдията може да нареди настаняване в институция от затворен тип, като временно разпореждане за възпитание или за избягване на предварителното задържане.

При тази мярка става въпрос за лишаване от свобода, тя трябва да бъде разрешена по съдебен ред и се употре-

бява само при застрашаване на другите или на самото лице. Преди наказателният съдия да разпорежи мярката, семейният съдия трябва да я одобри. Непълнолетните лица могат да бъдат настанени също в психиатрични заведения за деца и младежи при съответните индикатори. Отново се изисква съдебна заповед. Периодът на настаняване обикновено се ограничава до една година, при очевидна нужда – максимум две години. Правата на засегнатите млади хора са законово регламентирани: преди разпореждането за мярката съдията трябва да ги изслуша, изисква се психологическа експертиза и определяне на процесуален попечител за непълнолетни.

Мерки за корекция и превенция

Както в общото наказателно право, така и в младежкото може да се наложат мерки за корекция и превенция. Това включва настаняване в психиатрична болница или в заведение за принудително лечение, надзор под ръководство или отнемане на шофьорска книжка.

Въз основа на законова промяна вече и при младите хора е възможно допълнително разпореждане за превантивно задържане (предварителен арест). Предпоставка за това е присъда за лишаване от свобода за най-малко седем години или заради престъпление срещу живота, физическата цялост или сексуално самоопределение.

Наказателна процедура

При непълнолетните, след произнасянето на присъдата, за изпълнението на наказанието е отговорен младежкият съдия. Когато за младите пълнолетни се прилага младежкото правосъдие, регламентът е същият. Ако са осъдени по общото наказателно право, отговорна за изпълнението е прокуратурата.

Участие на младежката служба в наказателната процедура: Съдебна помощ за младежта

Според Социалния кодекс при процедура срещу млади хора винаги участва и Службата за младежта. Всеки млад човек има право на подпомагане на своето развитие и възпитание, за да стане отговорен член на обществото. За да се гарантира това право, младежката помощ трябва да подкрепя младите хора в тяхното индивидуално и социално развитие и да допринася за избягване или намаляване на недостатъците. Младежките служби са задължени да отговарят за реализирането на тези цели и при наказателни производства срещу тях.

Правното основание за участието на младежката служба е залегнало в Социалния кодекс и в Закона за младежките съдилища. Според тях Съдебната помощ за младежта, като част от Службата за младежта, трябва да участва във всички фази на съдебното производство и да подпомага изпълнението на възпитателните задачи. Тя следва да разглежда необходимостта от помощ за обвиняемия, да я предоставя и да информира за това прокуратурата и съда. Задължително е Съдебната помощ за младежта да бъде информирана навреме за датата на делото и за последващите дати, тя има право да се изказва по време на изслушването. Служителите са социални работници в компетентната младежка служба. Те допринасят за съобразяването на младежките съдилища с възпитателните, социалните и хуманните аспекти в процеса. Помагат за тази цел чрез оценка на личността, развитието и обкръжаващата среда на обвиняемия и чрез вижданията си за мерките, които да бъдат взети. По-конкретно, съдебните помощници имат за задача да установят

контакт с младите хора, да ги съветват и подкрепят. Разговорът с тях и със законните им представители (при непълнолетие) служат за изясняване на семейната и социалната ситуация. Освен това те трябва да бъдат информирани за по-нататъшния ход на наказателната процедура и последствията от нея. Това включва начини за ограничаване на тези последствия и съвети по вторични въпроси, като например жилище, училище или обучение.

Съдебната помощ за младежта представя на съда писмен доклад за разговорите и прави предложение за вида и степента на санкциите. Тя дава своето становище относно това дали засегнатите млади хора да се разглеждат като отговорни за делото и дали да бъдат съдени според младежкото или според общото наказателно право. Може само да прави препоръки, решението се взема от съдията.

Особено важна е възможността на Съдебната помощ да даде препоръка на съда и на прокуратурата за прекратяване на наказателната процедура. На базата на информацията за предвидените услуги на младежката помощ или други социални мерки, прокуратурата може да прецени дали процедурата е ненужна или дали има алтернативи на предварителното задържане. Ако е разпореден следствен арест или затвор, Съдебната помощ за младежта трябва да има пълен достъп до задържаните.

Според своя профил тя се намира между клиента и съда: от една страна, придружава младите хора и съдейства за защитата на техните интереси, от друга – предоставя становища на съда и контролира съдебните условия и предписания.

Компетентни съдилища

а) Младежки съд

Младежният съд е компетентен при присъди за предписания, арест или лишаване от свобода за не повече от една година. Решението се взема само от младежкия съдия.

б) Младежки съд със съдебни заседатели

Съдът е отговорен за престъпления, при които се очаква по-сурова наказателна мярка (повече от една година лишаване от свобода). Освен младежкия съдия участват и двама съдебни заседатели.

в) Младежка камера

Младежката камера е отговорна за тежки престъпления. Тя се състои от трима съдии и двама съдебни заседатели. Правораздава, когато е подадена жалба срещу решението на Младежкия съд или Младежкия съд със съдебни заседатели.

Проблемни области за младите хора

Жилище

Ако младите хора не могат да живеят у дома си, има различни форми на настаняване, свързани със социално-педагогическо придружаване: младежки общежития/домове, споделени жилища, групи, единични жилища. Належаща нужда от съдействие има, когато младите хора живеят на улицата. Една неизяснена жилищна ситуация влияе негативно на размера на наказанието, така че помощта е много важна. Лицето за контакт по отношение на тези въпроси са компетентните младежки служби.

Училище

Типични училищни проблеми са умората и кръшкането. Те са знак, че младите хора започват да се оттеглят от училищната система. В Германия училищното образование е задължително, регулирано от съответните закони на провинциите. Родителите са длъжни да запишат децата си в училище и да гарантират, че те редовно посещават училище. Неизпълнението на това задължение представлява административно нарушение и може да се накаже с глоба. Някои закони дори предвиждат възможността трайното и системно нарушаване на това задължение да се класифицира като престъпление и да се наказва с лишаване от свобода, макар че има съмнения в ефективността на подобни мерки.

Необходими са действия с оглед на негативните последствия от кръшкането за по-нататъшното образование, обучение и професионално развитие. Това е една от важните задачи на училищната социална работа. Училищната социална работа е форма на сътрудничество между младежката помощ и училището. Обикновено социалните работници са наети за по-дълъг период от време в

училищата, с цел да предлагат допълнителни занимания. Други задачи на училищната социална работа са например консултации при проблеми в училище, проблеми с родителите и приятелите, планиране на професионалния живот, подкрепа при стажовете, търсене на място за чиракуване, помощ за домашните работи, следобедни дейности, но също и: интервенция срещу тормоза и насилието, десния екстремизъм, расизъм и ксенофобия.

Обучение и професия

Социалният кодекс предвижда насърчаване на училищното и професионалното обучение и на интеграцията в работата и в обществото на младите хора. Целевите групи са младите хора под 27 години в неравностойно социално положение и с подценена индивидуалност, нуждаещи се от подкрепа в по-голяма степен. За преодоляване на тези ограничения е нужно да се предлагат придружаващи социално-педагогически мерки за обучение и заетост. Контактни лица по тези въпроси са местните агенции по заетостта, младежката помощ към службите за младежта и независимите организации за младежка помощ.

Източник:

Wenn Jugendliche straffällig werden ...

http://www.bag-s.de/fileadmin/user_upload/PDF/Jugendbroschuere_fuer_Homepage.pdf

Л. Дърмонова

АЛТЕРНАТИВИ НА ЗАДЪРЖАНЕТО НА МАЛОЛЕТНИ И НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЗАКОНОНАРУШИТЕЛИ В ДАНИЯ

В националния доклад за тенденциите в младежкото правосъдие „Алтернативи на задържането на малолетни и непълнолетни правонарушители“ са представени процедурите и санкциите за непълнолетни (15 – 18 години) и малолетни (под 15-годишна възраст) правонарушители, разгледани са възстановителните мерки и е изяснено мястото на институциите за приемна грижа. Материалът е базиран на законите, разпоредби, касаещи младежкото правосъдие, някои доклади по темата и данни от Националния статистически институт на Дания.

Наказателни процедури и мерки за малолетни и непълнолетни правонарушители

В Дания няма отделна правосъдна система и законодателство, третиращо нарушенията на непълнолетни лица. Делата, които ги касаят, се водят в същите съдилища, от същите съдии, занимаващи се със правонарушители от други възрастови групи (няма дори разделение на граждански и криминален съд). Това, разбира се, не означава, че липсват необходимите механизми за защита на потребностите, интересите и правата на малолетните и непълнолетните лица.

Криминалното, както и гражданското и процесуалното законодателство и практики са базирани на фундаменталното схващане, че случаите срещу непълнолетни правонарушители изискват не толкова наказателни, колкото рехабилитационни мерки. Следователно алтернативи като например оттегляне на обвинението (*withdrawal of the charge*) или издаване на условна присъда (*suspended sentence*),

при спазване на конкретни условия, често заместват затвора в делата срещу непълнолетни. Това се прави с цел насърчаване на положителна промяна в поведението. Колкото по-млад е правонарушителят, толкова по-голяма е вероятността наказанието му да не е свързано с лишаване от свобода, особено в случаите на първо нарушение. Според законодателството на наказателна отговорност подлежат лица, навършили 15 години.

Непълнолетни правонарушители (под 18-годишна възраст)

Общи положения

При нарушаване на наказателния закон от непълнолетни лица полицията е задължена да информира социалните служби и да ги покани да присъстват на разпита. Това важи и в случаите, в които престъплението може да доведе до лишаване от свобода, независимо кой закон е нарушен. Присъствието на социалните служби не е задължително, ако разпитът е по време или в пряка връзка с престъпление, наказанието за което няма да е по-сериозно от налагане на глоба. Тези правила не са законово установени, но са заложили в съответните вътрешни инструкции.

Освен в особени случаи, непълнолетни правонарушители не могат да бъдат задържани в арест за повече от 4 месеца, когато максималната възможна присъда за конкретното деяние е под 6 години лишаване от свобода, и за повече от 8 месеца, когато максималната възможна присъда надхвърля 6 години.

За нарушителите под 18 години не може да бъде прилаган строг тъмничен затвор по време на задържането за пе-

риод, по-дълъг от 4 седмици, освен в случаите, когато има извършено престъпление срещу държавата.

Задържаните закононарушители под 18-годишна възраст могат да бъдат прехвърлени в институция за непълнолетни, управлявана от социалните служби. В закона обаче не е изрично упоменато, че непълнолетните нарушители не могат да бъдат задържани на едно и също място с пълнолетни такива.

Преди наказателното дело да отиде в съда, е необходимо да бъде събрана изчерпателна информация за обвиняемия, с оглед избягване на присъда, свързана с лишаване от свобода. Информацията, която се събира, включва данни за местожителство, професия, семейно положение, образование, деца и родители, допълнителни квалификации и др. Тази информация помага на съда да прецени уместно ли е изпращането на нарушителя в алтернативна институция и доколко реалистично е осъществяването на надзор при неотнемане на свободата му. В случаите с непълнолетни нарушители информацията се събира и предоставя от социалните служби. При присъди, които не включват лишаване от свобода, надзорът и подкрепата за непълнолетния извършител също са отговорност на социалните служби (не на пробационната служба).

Санкции

Лицата, признати за виновни и навършили 15 години, подлежат на всички видове наказания, отговарящи на провинението и предвидени в наказателния закон. Единственото наказание, което не може да бъде наложено на непълнолетни (под 18 години), е доживотно лишаване от свобода. Решаващите

параметри за издаване на присъда са: вид на престъплението, тежест на престъплението, предишни присъди за сходни престъпления и лични специфики (възраст, занимание, криминално досие и др.).

Основните наказания, предвидени в наказателния закон, са лишаване от свобода и налагане на глоба. Присъдите за лишаване от свобода са условни или ефективни. Условните присъди могат да бъдат подсилени с условие за полагане на общественополезен труд.

При ефективните присъди с продължителност до 5 месеца, при които осъденото лице не отива директно от съда в затвора, може да се подаде молба за т. нар. „домашно изпълнение на присъдата“. В този случай нарушителят не отива в затвора, а остава у дома си и може да продължи да извършва ежедневните си задължения (работа или училище), като му се поставя електронен предавател около глезена. Предавателят трябва да се носи през цялото време до изтичане на присъдата. Той не позволява на пробационната служба да следи движенията и точното местонахождение на нарушителя, но дава възможност да се гарантира напускането на дома само през договорените периоди. Има например фиксиран интервал от 10 минути, през който лицето трябва да премине входната врата, за да отиде на училище/работа. Мярката се налага от пробационната служба.

Наказания без лишаване от свобода

Оттегляне на обвиненията, глоба и условна присъда са мерките, формиращи основата на наказанията, при които не се стига до лишаване на свобода. В повечето случаи срещу непълнолетни се предпочитат тези наказания пред по-

тежките, свързани с лишаване от свобода.

- *Оттегляне на обвинението*

При всички по-леки престъпления прокурорът има законово право да оттегли обвиненията, но при спазването на определени условия от страна на обвиняемия (условията са сходни с тези при условните присъди), които съдията трябва да одобри.

В случаите, когато престъплението е докладвано в полицията и тя счете за реалистично повдигането на обвинение в съда, единственият начин според наказателното право да се избегне процес, е чрез оттегляне на обвинението.

- *Младежки договор*

Специално условие за оттегляне на обвинението е т. нар. „младежки договор“. Целта е постигането на по-бърза и адекватна реакция (водеща до по-малък процент рецидивизъм) към престъпления, при които няма налице физическо насилие и които са извършени от непълнолетни лица без криминално досие. Преди да бъде одобрен от съда, договорът се подготвя и подписва от нарушителя, родителите му и социалната служба. Стандартно условие в договора (както при всички други мерки, невключващи лишаване на свобода) е неизвършване на ново нарушение в определен период от време. В допълнение се предвижда изпълнението на определени индивидуални задължения, като например завършване на училище, участие в социални програми и др. Ако непълнолетното лице изпълни всичките си задължения по договора, мярката „оттегляне на обвинението“ се заличава от неговото криминално досие една година след подписването на договора.

- *Глоба*

Този вид наказание е стандартизирано и рядко се използва при дела срещу непълнолетни извършители. Когато има наложена глоба, социалната служба също е уведомена за това, с цел подпомагане на нарушителя. Глобите могат да бъдат наложени от съда, но най-често глобяването става чрез писмо от полицейския комисар.

- *Условна присъда*

В Дания условната присъда на непълнолетни закононарушители се разглежда като относително тежко наказание. При получаването на условна присъда за първи път обикновено в нея не се определя продължителността на ефективната присъда, както става при повторно получаване на условна присъда (последното се счита за засилване тежестта на присъдата).

Общественополезният труд придава допълнителна тежест на условната присъда. Полагането му се организира от пробационната служба и трябва да бъде планирано в съответствие с ежедневните отговорности на нарушителя (училище, работа и др.). Съдът се произнася за броя на часовете общественополезен труд, който варира между 30 и 300 часа.

Наказания с лишаване от свобода

Лишаването от свобода се прилага след получена ефективна присъда от лицето нарушител. Присъдата може да се излежи в затвор (с отворен или затворен режим), в социална институция от отворен или затворен тип или в пансион, администриран от службата за корекция на поведението. В Дания няма специални затвори за непълнолетни.

Когато непълнолетно лице получи ефективна присъда за лишаване от свобода, желателно е то да бъде прехвърлено в затворена младежка институция, управлявана от социалните служби.

• *Наказателна мярка за младежи (YouthSanction)*

За разлика от младежкия договор, младежката наказателна мярка е предназначена за непълнолетни извършители с криминално досие, които се нуждаят от промяна в поведението. Тази санкция се налага от съда, но се изпълнява от социалните служби. Тя включва три фази с обща продължителност две години. Първият период протича в затворена младежка институция. Тези институции са със същото ниво на сигурност като арестите и затворите със затворен режим. Следва период в отворена институция с жилищни помещения. Настаняването и в двете институции се организира от *системата за социално подпомагане*, а не от наказателната система, тъй като основната цел не е да се наложи наказание, а да се окаже помощ. Престоят в споменатите институции не може да надхвърли 18 месеца, от които лицето може да остане в затворена институция не повече от една година. Последната фаза е с продължителност най-малко 6 месеца. В нея се полагат последващи грижи и се наблюдава поведението на непълнолетното лице на свобода.

Съдът не е задължен да съобщи какъв би бил срокът на ефективната присъда, ако тя не е заменена с наказателната мярка за младежи. Според проучванията тази мярка се прилага най-често при присъди за лишаване от свобода с продължителност под 2 години. Времето, прекарано в ареста, не се приспада от наказателната мярка

(както е прието да се случва при издаване на ефективни присъди на пълнолетни извършители).

Малолетни закононарушители (под 15-годишна възраст)

Отличителна характеристика на скандинавския модел е, че когато става дума за детска девиантност, интересите на детето стоят на първо място. Целта не е да се наложи наказание – по директен или индиректен начин, а да се повлияе на поведението в положителна посока. При проява на девиантно поведение от лица, ненавършили 15 години (дори при извършване на престъпление от законова гледна точка), със случая се заемат социалните служби. Не се повдига обвинение в съда, не се образува дело и няма присъда.

Въпреки че по закон не е допустимо съдебно преследване на малолетни закононарушители, съществуват определени практики за изследване на детското поведение при наличие на криминално нарушение, извършено от дете, или от пълнолетно лице в присъствието на дете. За да се намали рискът от нанасяне на вреда и да се осигури максимална защита на детето, при провеждане на интервю или полицейски разпит на малолетното лице родителите му и социалните служби трябва да бъдат уведомени и да присъстват.

Като следствие от факта, че поведението на малолетното лице не може да доведе до обвинение, възможностите за инициране на разследване са ограничени. Задържането на малолетни с цел изясняване на криминално деяние е допустимо от закона, но детето при никакви обстоятелства не може да бъде арестувано.

Малолетните, както и пълнолетните нарушители, могат да бъдат задържани

от полицията за не повече от 6 часа, за да се предотврати нарушаване на обществения ред или застрашаване на личното здраве. В случаите, в които детето е под въздействието на алкохол или наркотични вещества, то може да бъде задържано (при навършени 12 години).

Когато малолетно лице е заподозряно в извършването на сериозно престъпление, това се отбелязва в документите от разследването. Файловете не са обществено достъпни, но са инструмент за полицейско разследване на престъпления.

В Дания няма законово установен път за налагане на каквото и да е наказание на малолетни лица. Съществуват обаче легални процедури за третиране на девиантното поведение. Отправна точка е подпомагане на семейството от социалните служби – назначаване на ментор на детето, подкрепа или обучение на останалите членове на семейството. На по-късен етап детето може да бъде изведено от дома си – при проява на криминално поведение, друг вид антисоциално поведение или употреба на наркотични вещества. Намесата на социалните служби не се разглежда като санкция, а по-скоро като инициатива, целяща благоденствието на детето и основана на неговите потребности (регулирано в Закона за социалното подпомагане).

Малолетните лица могат да бъдат изпратени в затворена (с висока степен на сигурност) или друга институция, да бъдат настанени в стаи, давани под наем, или в приемни семейства. Ако причините за извеждане на детето от дома са свързани с престъпно поведение или използване на наркотични вещества, решението за това може да бъде взето и без неговото съгласие и

това на родителите му.

Решението за преместване се взима от специална общинска комисия под надзора на градския съвет. На родителите и/или на детето е необходимо да се осигури правна помощ. За разлика от съдебните процедури обаче деянието не се осъжда, не се разглеждат доказателства и няма решение за продължителността на периода, който малолетното лице трябва да прекара в алтернативна институция. Критерии за продължителността се явяват потребностите на детето.

Възстановителни мерки в рамките на младежкото правосъдие

В Дания е разработена специална програма за посредничество между жертвата и нарушителя (Victim-Offender-Mediation – VOM). Тя е доброволна и се прилага в допълнение към наказателната процедура, т.е. успешното изпълнение на програмата не отменя съдебното производство и издаването на присъда (както се случва при назначаване на психиатрично лечение или при прилагане на наказателната мярка за младежи). VOM е подходяща както за непълнолетни, така и за пълнолетни нарушители, независимо от вида на извършеното престъпление.

В програмата се включват само жертвата, престъпникът и медиаторът. Други страни, в т. ч. роднини и приятели, нямат достъп до нея. VOM се прилага в цялата страна и се ръководи от местната полицейска служба.

Координаторът на VOM на местно ниво, който се назначава от полицията (но не е полицейски служител), има задължението да предложи участие в програмата на страните по дадено дело, ако счете, че това е подходящо за тях. Пригодността за програмата не за-

виси от пол, възраст или вид на извършеното престъпление. Задължителна предпоставка за включване е нарушителят да признае поне някои конкретни обективни обстоятелства, свързани с престъплението. Друго важно условие е и двете страни – нарушител и жертва, да желаят да участват. Необходимо е също жертвата да бъде самостоятелно физическо лице.

Приемна грижа

Приемната грижа не е част от

наказателните мерки за младежи (т.е. не е алтернатива на затвора). Тя се използва в ситуации, в които детето се нуждае от основни грижи поради заболяване, алкохолизъм или друг сериозен проблем на родителите му. Лицето може да бъде настанено в приемен дом целодневно или почасово и когато то самото има степен на инвалидност и постоянното му присъствие въкъщи създава трудности на братята и сестрите му.

Източник:

Alternatives to Custody for Young Offenders.National Report on Juvenile Justice Trends.

http://www.oijj.org/sites/default/files/baaf_denmark1.pdf

Р. Стойкова

АЛТЕРНАТИВИ ЗА ДЕЦА В КОНФЛИКТ СЪС ЗАКОНА В НИДЕРЛАНДИЯ

Министерството на сигурността и правосъдието носи отговорността за спазване на върховенството на закона в Нидерландия, включително и за системата за младежко правосъдие.

Младежкото наказателно право се съдържа в Наказателния кодекс и Наказателнопроцесуалния кодекс. Специални правила се прилагат, когато детето е осъдено и остава в институция за задържане на младежи съгласно *Закона за институциите за задържане на младежи* (посл. изм. ноември 2000 г.). В него са описани условията за създаване и функциониране на тези институции, осигуряване на образование, спорт, специализиран персонал, грижа и прилагане на дисциплинарни мерки и др.

С въвеждането на *Закона за младежкото наказателно право*, през

април 2014 г., прокуратурата променя своите наказателни процедурни правила за малолетни и непълнолетни лица. Правилата предвиждат прилагането на метода ZSM (ZSM – по-селективен, по-бърз, по-опростен, по-умен и базиран в общността процес), което означава, че полицията, прокуратурата и Съветът за закрила на детето работят заедно ежедневно, като се координират, адаптират, обсъждат и отсъждат случаи на малолетни и непълнолетни нарушители. Прокуратурата (Openbaar Ministerie) е компетентна да се произнесе по отделните случаи.

В Нидерландия децата могат да бъдат задържани и разпитани от полицията във всяка възраст. Минималната възраст за носене на наказателна отговорност е навършени 12 години. Не-

пълнолетните, заподозрени в тежко престъпление, на възраст от 12 до 18 години, могат да бъдат задържани в ареста до **3 дни и 15 часа**, преди да се срещнат със съдия. Съдия-следовател преценява дали детето може да бъде освободено. Непълнолетните на 16- или 17-годишна възраст могат да бъдат задържани в полицейския арест за **максимален срок от 16 дни и 15 часа** единствено поради проблеми с капацитета или проблеми, свързани с транспортирането им.

Националното законодателство предвижда широка гама от специфични санкции и интервенции, предназначени за младежкото правосъдие. Наказателнопроцесуалният кодекс съдържа две важни правила, специално насочени към непълнолетни правонарушители: **„Временно прекратяване, освен ако“** и **„Всяко място, което за съдията изглежда подходящо“**. Когато се взема решение за задържане под стража, съдия-следователят трябва да разгледа възможността за временно прекратяване на задържането. Това означава, че в повечето случаи непълнолетните лица могат да се прибират чрез условно отлагане. Полицейски арест и задържане под стража може да се прекара във всяко място, което съдията прецени, че е подходящо.

Предвидени са различни присъди за младежите нарушители, като глоба, общественополезен труд, задържане, конфискуване на незаконно придобити стоки, коригиращи/възпитателни поведенчески мерки (*gedragsbeïnvloedende maatregel*) и мерки за коригиране, прилагани в институция за настаняване на непълнолетни правонарушители (*rij-maatregel*). В случай че присъдата предвижда мерки, които се прилагат в общността, прокуратурата делегира надзора на Съвет за закрила на детето. Мерките могат да предвиждат определен период на обучение, съответстващо на извършеното нарушение, и/или настаняване в институция за непълнолетни правонарушители.

През 2008 г. са функционирали 14 институции за настаняване на непълнолетни правонарушители. Някои от тях имат две или три секции. В периода 2011 – 2012 г. пет секции и една институция са затворени. Правителството предвижда, че тази тенденция ще продължи и през следващите години. **Още две институции са закрити през 2016 г., като в настоящия момент функционират седем (три държавни и четири частни), но капацитетът им не е запълнен. Те са в юрисдикцията на Министерството на сигурността и правосъдието.**

Институция за настаняване на непълнолетни правонарушители в Амстердам, закрыта на 01.01.2016 г.

Отклоняване и алтернативи на полицейския арест/задържане под стража

Наказателният кодекс и Наказателнопроцесуалният кодекс съдържат няколко правила и санкции, които гарантират, че налагането на санкцията задържане на деца ще се приложи само когато няма друга възможност и че най-напред ще се използват алтернативни мерки. Сред тях са:

Спри/Прекрати (Halt)

Деца и младежи, които за първи път извършват нарушение, могат да бъдат отклонявани от полицията, за да им се осигури възможност да се поправят и да прекратят (Halt) проявите на поведение в конфликт със закона. Такива нарушения са вандализъм, бягства или незначителни имуществени престъпления като кражба от магазин или незаконни фойерверки в седмицата преди Нова година и др. Мярката цели да постави младите нарушители лице в лице с тяхното поведение и последиците от него. *Резултатът може да бъде извинение, обезщетение за нанесените щети и специфични назначения за обучение.* Детето/младежът трябва да осъзнае поведението си, като в този процес се ангажират активно и родителите/настойниците. Предимството на тази мярка е, че за разлика от повечето алтернативи намесата не се регистрира в националната съдебна документация и няма отрицателни последици за бъдещето на нарушителя.

Възстановително правосъдие

То може да се прилага като част от интервенцията „спри“, но също така и след осъждане и настаняване в институция за непълнолетни правонарушители. Специалистите са единодушни, че

тази алтернатива трябва да се прилага по-често.

Методът ZSM

Методът (ZSM – по-селективен, по-бърз, по-опростен, по-умен и базиран в общността процес) е въведен през март 2011 г. Прокуратурата работи в тясно сътрудничество с полицията, пробационните служители, Организацията на жертвите на престъпления и Съвета за закрила на детето. Тези заинтересовани страни дискутират и вземат съвместно решение за разрешаването на всеки конкретен случай.

Програма за ранна помощ на Съвета за закрила на детето

Когато едно дете е арестувано и се намира в ареста, Съветът за закрила на детето посещава задържаното лице възможно най-скоро, за предпочитане по време на първите три дни преди срещата със съдия. Представителите на Съвета предоставят информация на детето и родителите му за наказателния процес и консултират прокуратурата и съдията за възможността да се прибере къщи (или на друго място) при определени условия. Решението се взема след разговор с родителите, проверка за безопасността на детето в домашни условия и събиране на информация за училището и прекарването на свободното време.

Мярка в общността/задължение за обучение

Временно преустановяване на наказателното производство при условия, включващи мярка в общността, при която нарушителят трябва да работи безплатно или да участва в обучение за справяне с агресията или обучение за изграждане на социални умения.

Задържане през нощните часове (училище пред деня, задържане през нощта)

В някои случаи съдията може да реши, че непълнолетни, които се намират в досъдебно задържане, могат да продължат да посещават училище, да продължат стажа си или работата. След училище или работа непълнолетният се връща в институцията за задържане на малолетни/непълнолетни правонарушители и прекарва останалото време на денонощието.

Мярка за корекция на поведение-то

Тя е въведена през февруари 2008 г. и се осъществява извън институцията за задържане, в семейна обстановка или на друго място. Продължителността ѝ е от 6 месеца до една година и може да бъде удължена еднократно. Целта е да се промени поведението на малолетните престъпници и да се реинтегрират в обществото възможно най-добре. Мярката се състои от няколко вида интервенции (модули), насочени към непълнолетни рецидивисти и закоравели престъпници (Harde Kern), за прекратяване на „престъпната кариера“, укрепване на защитните фактори и отстраняване на негативните причини, водещи до рецидиви. Съветът за закрила на детето задължително консултира съдията по тази мярка.

Проект за нова алтернативна мярка „образованието е на разположение“

Нова мярка, която се подготвя от правителството, но все още не е внедрена в практиката. Тя предвижда „образованието е на разположение“, което означава, че осъденият малолетен има задължението да посещава

училище и да получи основна квалификация. В случай на неуспех се налага мярката настаняване в институция за малолетни правонарушители.

Националната система за признаване на интервенции

Акредитираните поведенчески интервенции са насочени към промяна на поведението и намаляване на рецидивизма. Оценяването им се извършва от Комитета за признаване на интервенциите и се базира на реални доказателства. Комитетът признава и акредитира намеса, ако се докаже, че е структурирана програма от методически процедури, целящи коригиращо въздействие върху нечие поведение или предизвикалите го обстоятелства.

Процедурата по акредитация на интервенциите включва:

1. *Предварително решение* – акредитира се след проверка на действителните обстоятелства, като се търси отговор на въпроса „Ще допринесе ли намесата за намаляване на рецидивизма при малолетни и непълнолетни нарушители“.

2. *Междинно решение* – процедурата оценява резултатите от интервенцията през петгодишния период след издадено предварително решение.

3. *Последващо решение* – три години след междинното решение Комитетът установява дали интервенциите действително водят до намаляване на рецидивизма при малолетни и непълнолетни.

Качествени показатели на акредитационната процедура:

1. Обстойно теоретично описание на интервенцията и нейните цели;
2. Целева група правонарушители;

3. Динамични криминогенни фактори;
4. Ефективни методи на лечение;
5. Умения и защитни фактори;
6. Фази, интензивност и период от време;
7. Участие и мотивация;
8. Приемственост и цялостност на интервенцията;
9. Почтеност, истинност или точност (интегритет) на интервенцията;
10. Оценка.

Тенденцията в Нидерландия е намаляване нивото на престъпността при непълнолетните и броя на непълнолетните младежи, настанени в институции. Между 2005 и 2012 г. общият брой на заподозрени за извършени престъпления младежи пада с почти 53%. Между 2010 и 2013 г. броят на децата, настанени в институции за младежка грижа, намалява с 25%. За това свидетелстват данните на статистиката, представени в следваща таблица.

Арест и задържане*					
	2009	2010	2011	2012	2013
Общ брой малолетни и непълнолетни лица, които носят наказателна отговорност (на възраст от 12 до 18 години)	1 191 453	1 184 064	1 184 970	1 189 120	1 196 634
Общ брой малолетни и непълнолетни, преминали през полицейско изслушване	54 048	50 969	46 477	41 601	34 772
Общ брой малолетни и непълнолетни, задържани от полицията	8 059	8 059	8 240	7 603	6 963
Общ брой малолетни и непълнолетни, настанени в институции	2 557	2 406	2 136	1 999	1 520
Процент малолетни и непълнолетни, постъпили в предварителния арест на институции за младежка грижа	73% (=265)	73% (=265)	74% (=219)	75% (=171)	74% (137)
Общ брой малолетни и непълнолетни лица, настанени в институции с мярка за лечение	64	47	42	40	30
Общ брой малолетни лица (от 12- до 13-годишни), настанени в институции за младежка грижа	?	33	43	23	27

* Данните са актуални към 01.01.2014 г.

През май 2012 г. министърът на сигурността и правосъдието в писмо до Парламента посочва, че обществените мерки и интервенциите водят до корекция на поведението и намаляване на рецидивизма сред малолетните и не-

пълнолетните лица. Статистическите данни на Националния младежки институт са в подкрепа на твърдението и показват, че поведението и социалните умения на младежите в конфликт със закона са се подобрили значително.

Източници:

1. Juvenile Offenders Detention Alternatives in Europe, National Report – The Netherlands
<http://www.oijj.org/en/joda-reports>

В. Лозанова

ИНСТИТУЦИИ ЗА ПРИНУДИТЕЛНО ЗАДЪРЖАНЕ НА НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА ВЪВ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ (АНГЛИЯ)

Политиката на Великобритания през последните години е насочена към намаляване броя на задържаните деца, в съответствие с разпоредбите на ратифицираната от страната Конвенция на ООН за правата на детето. Понастоящем непълнолетни се задържат в три вида учреждения: институции за малолетни и непълнолетни правонарушители, защитени центрове за обучение и защитени детски домове.⁴

Институции за малолетни/непълнолетни правонарушители (young offender institutions)

В Англия към момента функционират 4 институции от този вид. Те са под юрисдикцията на Националната служба по управление на изтърпяването на наказанията (National Offender Management Service), която отговаря и за затворите за възрастни. Тези институции са предназначени за настаняване на момчета на възраст 15 – 17 години.

Различават се значително по капацитет – от 142 до 336 деца. Съотношението персонал:деца е 1:10.

Дейността на институциите за малолетни правонарушители е регламентирана в специален нормативен документ – *The Young Offender Institution Rules* (2000).

В документа е посочено, че целта на разглежданите институции е да помагат на малолетните правонарушители да се реинтегрират в обществото. Тази цел се постига чрез:

- следване на програма с различни дейности, включително образование, обучение и работа, насочени към подпомагане на настанените лица да придобият или развият лична отговорност, самодисциплина, добро здравословно състояние, интереси и умения, необходими за устойчива заетост след освобождаването;
- подпомагане на връзките между настаненото лице и общността;

⁴ Във Великобритания наказателна отговорност носят лицата, навършили 10-годишна (Англия, Уелс и Северна Ирландия) или 12-годишна възраст (Шотландия). Няма унифицирани възрастови граници за наказателноотговорните лица, недостигнали пълнолетие. Виж <https://www.crin.org/en/home/ages/europe>.

- сътрудничество със службите, отговорни за надзора над малолетния правонарушител след неговото освобождаване.

Настанените лица в институциите от този вид са обект на задържане и обучение. Според законодателството те могат да бъдат класифицирани по възраст, характеристики и обстоятелства.

Всяка институция от този вид разполага с правила, утвърдени от държавния секретар. Тези правила се съобразяват с възрастта и характеристиките на задържаните и конкретните обстоятелства. Всяко задържано лице има право на информация за вътрешните правила, включително и в писмен вид, както и за установената процедура за жалби и оплаквания. Копия на тези правила винаги следва да са налични и да се предоставят при поискване.

Регламентът за комуникациите на задържаните лица с външния свят фигурира във вътрешните правила, като държавният секретар може да поставя допълнителни ограничения и условия. Последните обаче не трябва да нарушават човешките права, освен ако ограниченията не са предпоставени от:

- интересите на националната сигурност;
- превенцията, разкриването, разследването или преследването на правонарушения;
- интересите на обществената безопасност;
- осигуряването или поддържането на сигурността, реда и дисциплината в съответната институция за малолетни правонарушители;
- защитата на здравето и морала;
- защитата на репутацията на други хора;

- поддържане на авторитета и непристрастността на съдебната система;

- защитата на правата и свободите на всеки човек.

Държавният секретар може да изисква всяко посещение или определена група посещения да се провежда/т в помещения със специални ограничителни функции или в такива, възпрепятстващи физическия контакт между посетител и задържано лице.

При всяко посещение задържаният трябва да заеме своето място под надзора на полицаи или служители, оторизиран за тази дейност от директора на институцията, освен ако държавният секретар не е разпоредил друго.

Задържаните лица имат право:

- да получават и изпращат писмо веднъж седмично;
- да приемат посетители два пъти на всеки четири седмици, освен ако държавният секретар не ограничи това право само до едно посещение за същия период.

Директорът на институцията може да позволи допълнително писмо или посещение. Той също така може да нареди воденето на постоянен дневник на комуникациите. В него се включват телекомуникационните системи в институцията, запис на местоположението, продължителността и цената на комуникацията. Събраната информация не може да се разкрива на хора, които не са служители на институцията или не са упълномощени от директора да получат тази информация.

Специално внимание е отделено на **битовите условия** в институциите за малолетни правонарушители, по-конкретно на облеклото, храната, политика-

та спрямо внасянето на алкохол и цигари, времето за сън, състоянието на леглата и завивките, хигиената, библиотеката и книгите.

Съществуват разпоредби и за **здравното обслужване** на настанените лица. Медицинско лице (medical officer) отговаря за психичното и физическото здраве на задържаните в институцията. Всяко оплакване до медицинското лице се записва от самото медицинско лице. Институциите могат да разполагат и с практикуващ лекар (medical practitioner), който се ръководи от медицинското лице.

Налице са условия относно упражняване на **вероизповеданието**. Свещениците към институциите за малолетни правонарушители разговарят индивидуално с всяко лице от съответното вероизповедание при първа възможност след настаняването му в институцията и непосредствено преди неговото освобождаване. Регламентирани са религиозните служби и книги.

Отделен раздел е посветен на **настаняването и връзките с общността**. Посочено е, че всяко лице, настанено в институция за малолетни правонарушители, трябва да бъде включено в програма, която предвижда образование, обучителни курсове, практика и физическо възпитание. Всички дейности в програмата следва да намират изражение в индивидуална оценка и личностно развитие. При определени основания медицинското лице или практикуващият лекар може да изключи задържано лице от практика или друга дейност.

Постановено е, че лицата, задържани в институциите за малолетни правонарушители, не могат да участват в дейности по-дълго от фиксиран период

дневно, който е:

- 11 часа – за дни, в които е предвидено физическо възпитание през един или повече часове;
- 10 часа – за дни, през които не е предвидено физическо възпитание;
- 10+ часа – за дни, през които предвиденото физическо възпитание е по-малко от един час, към съответното време се добавят 10 часа.

Полаганият труд от задържаните лица в институциите за малолетни правонарушители може да се заплаща. Размерът на възнаграждението се утвърждава от държавния секретар.

Задържаните лица получават **образование**. В рамките на работната седмица те посещават образователни програми с обучение по класове или в индивидуална форма, практическо обучение, вечерни и съботно-неделни класове или като частни ученици.

За всички лица в задължителната училищна възраст се взимат мерки за тяхното участие в образователни или обучителни курсове не по-малко от 15 часа седмично в рамките на нормалната работна седмица. За тези от тях, на възраст 17 или повече години, които имат специални образователни потребности, се предвижда осигуряване на необходимите за техните нужди средства за обучение. Възможности за повишаване на образованието са достъпни и за момичета на възраст 21 или повече години, които изтърпават присъдата си в институции за непълнолетни правонарушители.

Въз основа на разпореждане на държавния секретар се организират и обучителни курсове, които имат за цел насърчаване на личната отговорност, интересите и уменията на задържаното лице, с оглед повишаване на перспективите за намиране на подходяща

работа след неговото освобождаване. Изрично е посочено, че обучителните курсове, доколкото е възможно, трябва да предоставят възможност на задържаните лица да придобият подходящи квалификации.

Извършваната от задържаните лица **работа** трябва – също доколкото е възможно – да насърчава личната отговорност, интересите и уменията на съответното лице, както и да му помогне в подготовката за завръщане в общността след изтърпяване на наказанието. На задържано лице не може да се възлага работа, която не е утвърдена от държавния секретар.

Директорите на институции за малолетни/непълнолетни правонарушители насърчават контактите между задържаните лица и общността, като предприемат стъпки за установяване и поддържане на взаимоотношения с подходящи лица и агенции извън институцията. Специално внимание се обръща на взаимоотношенията между задържаните лица и техните семейства. Препоръчва се участие на институцията във външни събития.

Отделен раздел е посветен на **дисциплината и контрола**. В институциите се поддържа строг ред и дисциплина, с наложени стандарти за облекло, външен вид и поведение. Всички правила са въведени с оглед гарантиране на сигурността и не трябва да бъдат за сметка на добре уредения обществен живот. Служителите на институцията следва да влияят на задържаните лица чрез своя личен пример и лидерство.

Всяко лице в институцията има лично досие, създадено и поддържано по начин, определен от държавния секретар. До досието не се допускат

неупълномощени лица. Всяко задържано лице се фотографира при приемането в институцията, а при необходимост и след това. Неупълномощените лица нямат достъп до снимката.

Всичко, което е различно от пари в брой и не е разрешено в институцията за малолетни/непълнолетни правонарушители, се задържа за съхранение от директора. Директорът на институцията конфискува всяка намерена неразрешена за ползване вещ. Всяка вещ, принадлежаща на задържано лице, която остане непотърсена за повече от 3 години, може да се продаде или предостави за ползване; приходите от всяка продажба се предоставят на Националната асоциация за грижа и реинтеграция на задържани лица. Задържаните лица извършват разплащания само по банков път.

Непредизвиканата употреба на сила от страна на служителите на институциите за малолетни/непълнолетни правонарушители е забранена. В случай на нужда прилагането на сила не трябва да превишава необходимостта.

Изброени са възможните нарушения на дисциплината в институцията. При установяването на такова нарушение наказанието се определя от директора във възможно най-кратък срок. При изключителни обстоятелства това следва да се случи в рамките на 48 часа от установяване на нарушението. Директорът може да налага конкретни наказания, които са изброени в документа.

С оглед осигуряването на ред и дисциплина или за собственото добро на задържано лице, то може да бъде изолирано от останалите. В общия случай периодът на изолация не може да продължи повече от 3 дни.

Директорът на институцията може да нареди затварянето на задържано лице в изолирано помещение. Изолато-

рът е сертифициран от служител на държавния секретар, като е необходимо да покрива определени изисквания относно размер, осветление, отопление, вентилация и др. Освен това задържаното в него лице трябва да има възможност по всяко време да комуникира със служител на институцията. Продължителността на задържането в изолатор в общия случай е ограничено до 24 часа.

Директорът на институцията може да разпорежи прилагането на средства за сдържане на задържано лице само когато това е необходимо за предотвратяване на самонараняване или нараняване на други лица, увреждане на имущество или всяване на смут. Такава мярка не се прилага спрямо лица под 17 години, но по изключение могат да им се поставят белезници. Във всички случаи прилагането на мярката не може да продължи повече от 24 часа.

Задържаните лица в институциите за малолетни/непълнолетни правонарушители имат определени права във връзка с налаганите им наказания. Те следва да са информирани за обвинението възможно най-скоро. При разследване се изслушва и обвиняемият.

Специално място в разглеждания нормативен документ е посветено на **правата и задълженията на служителите** в институциите за малолетни/непълнолетни правонарушители. Поставени са норми относно спазването на вътрешния ред, взаимоотношенията със задържаните лица, контактите с бивши задържани лица, комуникацията с медиите и др.

Най-висшият управителен орган на институциите са **Независимите съвети** (Boards of Visitors). Те се определят от

държавния секретар за период от 3 години. Всеки съвет има председател и заместник-председател, които също така са негови членове. Техният мандат е ограничен до 12 месеца, като се назначават от държавния секретар. Съветите заседават поне веднъж месечно. Задължително е наличието на кворум.

Независимите съвети отговарят за състоянието на помещенията, администрацията на институциите и за задържаните лица. Членовете му имат достъп по всяко време до всяко място в институцията и до всяко задържано лице или служител. Съветът ръководи дейността на директора и докладва на държавния секретар по всички въпроси, които счита за целесъобразни. Разглежда жалби или молби на задържаните лица. В срок не по-голям от 12 месеца съветът изготвя и предоставя доклад за дейността на институцията на държавния секретар.

Институцията за малолетни/непълнолетни правонарушители се управлява от **директор**. Директорът, с разрешение на държавния секретар, може да делегира някои от своите правомощия и задължения на друг служител на институцията.

Защитени центрове за обучение (secure training centres)

Те са 3 на брой частни институции. Предназначени са за деца на възраст 12 – 17 години, включително уязвими момчета на възраст 15 – 17 години. Капацитетът им е от 76 до 80 деца. Съотношението персонал:деца е 3:8.

Дейността на защитените центрове за обучение е регламентирана в специален нормативен документ – *The Secure Training Centre Rules* (1998).

Целта на защитените центрове за обучение е настаняване в безопасна и сигурна среда, както и подготовка за

реинтеграция на настанените лица. Посочената цел се постига чрез:

- осигуряване на позитивен режим, предлагащ висок стандарт на образование и обучение;
- създаване на програма, предназначена за корекция на поведението на всеки обучаем и за подпомагане на неговото развитие;
- насърчаване на връзките между обучаемите и общността извън центъра;
- сътрудничество със службите, отговорни за надзора на обучаемия след освобождаването му от центъра.

Всеки център разполага със собствени правила относно обучаемите, посетителите и лицата, осъществяващи контрол.

В защитените центрове за обучение обучаемите могат да се класифицират, в съответствие с разпоредбите на държавния секретар, по възраст, характеристики и обстоятелства.

Във всеки център се установява система от привилегии, стимули и санкции, утвърдени от държавния секретар. Те следва да са подходящи за различните групи обучаеми. Правилата, включително и процедурата за подаване на жалби, се разясняват на всеки настанен в рамките на 24 часа от приемането му в центъра, като това се прави от директора или упълномощено от него лице. Копие от правилата следва да са на разположение при поискване от всеки обучаем или негов родител.

Във всеки център се установяват мерки – утвърдени от държавния секретар – относно посещенията на външни лица. При тях се отразява значението на връзките на обучаемия с неговото семейство и необходимостта да се сведе до минимум нарушаването на образованието и обучението. Директорите на центрове вземат решение за надзора на посещенията по принцип или за всеки конкретен случай.

Налагат се ограничения относно комуникацията на обучаемите с външния свят, с оглед осигуряване на реда, превенция на престъпността или защита на интересите на определени лица. Комуникацията на обучаемите може да се чете и разглежда от директора или от определен от него служител. По своя преценка директорът може да прекъсне комуникацията, ако има съмнения относно нейното съдържание или необичайна продължителност.

Регламентирани са взаимоотношенията на настанените с полицейските служители, комуникацията със собствените им адвокати и със съдебните органи.

Заложени са определени норми относно облеклото – могат да носят избрани от тях самите дрехи, освен ако последните не са определени от директора като неподходящи. Същевременно всеки център осигурява подходящо облекло за настанените в него лица. Всяко лице трябва да разполага с тоалетни принадлежности, необходими за неговото здраве и чистота, които се заменят, когато това е необходимо. Гарантирано е правото на гореща вана или душ веднъж дневно.

Всяко лице, настанено в защитен център за обучение, разполага със своя собствена стая. Условието за сън следва да са утвърдени от държавния секретар. Момчетата и момичетата се настаняват в отделни спални места и се осигуряват с отделна тоалетна и баня.

Задължение на директора е осигуряването на адекватни количества храна, която следва да е добре приготвена, здравословна и питателна. Храната се предоставя три пъти на ден на равни интервали. Директорът трябва да откликва на всяка потребност от специфичен хранителен режим на обучаемите, предизвикана от здравословно

състояние, религиозни убеждения, етнически или културен произход. Медицинско лице редовно проверява храната – както преди, така и след приготвяне, като докладва всеки забелязан недостатък или дефект на директора.

Медицинското обслужване на настанените в центъра лица е задължение на медицинско лице (medical officer), което има грижата за тяхното психическо и физическо здраве. При необходимост може да се извършват консултации с практикуващ лекар (medical practitioner).

Обучаемите имат право да ползват библиотека.

Лицата в защитените центрове за обучение се ангажират по време на пребиваването си в образователни и учебни дейности, физическо възпитание и програми за корекции на поведението. До две седмици след постъпването си в центъра съответното лице получава план за обучение. Той се коригира:

- на всеки 2 месеца, ако обучаемият е задържан за период от 6 месеца или по-малко;
- на всеки 3 месеца, ако обучаемият е задържан за период по-голям от 6 месеца.

Подготовката и коригирането на плана за обучение се осъществяват след консултации със службите, отговарящи за обучаемия след неговото освобождаване от центъра и с родител/настойник.

Служител на центъра, определен от директора, отговаря за подготовката, надзора и коригирането на плана за обучение и консултациите на всяко лице, настанено в центъра.

Образованието и обучението се съобразяват с възрастта и личните характеристики на лицето. Предвиденият хорариум е не по-малко от 25 часа

седмично. В неговите рамки се насърчава личната отговорност, интересите, уменията и се предприемат действия относно подготовката му за завръщане в обществото. Ако настаненото в защитен център за обучение лице е в границите на задължителната училищна възраст, то учебната програма следва да е подходяща за неговите години, способности и образователни потребности.

Във всеки център се поддържа ред и дисциплина, но въведените ограничения не трябва да са повече от необходимите в интерес на сигурността и уредения живот. При контрола на обучаемите служителите се стремят да им влияят чрез своя личен пример.

Всяко от настанените лица в центровете разполага със свое лично досие, до което имат достъп само упълномощени лица. Обучаемите се фотографират при приемането и след това, като достъпът до фотографиите също е ограничен.

Въведени са ограничения относно вещите на настанените лица. Вещи, които не са разрешени, се приемат за съхранение от директора. Ако такива са установени след приемането на лицето в центъра, то те се конфискуват.

При необходимост – предпазване от нараняване на друго лице или самонараняване, както и увреждане на имущество – директорът може да нареди изолиране на определено лице от останалите лица в центъра. По време на изолацията предвиденото време за разходка обучаемият прекарва в стаята си, като се наблюдава поне веднъж на всеки 15 минути и не се оставя без придружител за по-дълъг период от 3 часа.

Ненужната употреба на сила е забранена. Ограничения на придвижването се налагат само ако обучаемият прави опит:

- да избяга;
- да навреди на себе си или на другите;
- да увреди материална собственост;
- да подбужда други обучаеми към изброените действия.

Алкохолът и цигарите са забранени на територията на центъра. За служители и посетители следва да има определена стая за пушене.

Защитени детски домове (secure children's homes)

На територията на Англия функционират 8 институции от този вид. Те са специализирани в осигуряването на грижи за деца на възраст 10 – 17 години, които са определени като особено уязвими. Разполагат с капацитет за настаняване от 8 до 42 деца. Съотношението персонал:деца е 1:2.

Дейността им е регламентирана в специален нормативен документ – *The Children's Homes Regulations* (2015).

Правилникът залага стандарти за качество на защитените детски домове, по отношение на:

- качество на предоставяните услуги;
- детските възгледи, желания и чувства;
- образование;
- забавления и постижения;

- здраве и просперитет;
- позитивни взаимоотношения;
- защита;
- лидерство и управление;
- планиране на грижите.

В най-големи детайли са конкретизирани очакванията към персонала по тези въпроси.

Специално внимание е отделено на поведението и дисциплината. Посочени са мерки, които в никакъв случай не трябва да се употребяват спрямо децата.

Отделен раздел в документа определя условията, при които отделно лице или организация може да направи защитен детски дом. Изрично е посочено задължението да се назначи ръководител, който трябва да отговаря на определени изисквания. В отделен раздел са посочени изискванията към останалите служители.

Разгледани са политики за защита на децата, за управление на тяхното поведение, личните им досиета, установени процедури при настъпили извънредни събития и други.

Последният раздел на правилника е посветен на мониторинга и контрола върху защитените детски домове – изисквания към назначаването на независимото лице, осъществяващо тази дейност; към доклада, изготвян от него; указания за оценката на качеството на грижите; спазването на договореностите; финансирането и други.

Източници:

1. Unlocking potential – A study of the isolation of children in custody in England (2015)
https://www.childrenscommissioner.gov.uk/sites/default/files/publications/Unlocking%20Potential_0.pdf
2. The Young Offender Institution Rules (2000)
<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2000/3371/made>
3. The Secure Training Centre Rules (1998)
<http://www.legislation.gov.uk/uksi/1998/472/contents/made>
4. The Children's Homes (England) Regulations (2015)
http://www.legislation.gov.uk/uksi/2015/541/pdfs/uksi_20150541_en.pdf

Й. Илиев

ПРЕДСТАВЯМЕ ВИ

МЛАДЕЖКАТА НАКАЗАТЕЛНА ПРОЦЕДУРА В КАНТОНА БАЗЕЛ-ЩАТ, ШВЕЙЦАРИЯ

В доклада „Описание на младежката наказателна процедура в кантона Базел-щат“ на Младежката адвокатура се представят мерките, които се прилагат при младежките престъпления в кантона.

Същност на младежкото правосъдие

Между наказателното право за възрастни и системата за младежко правосъдие има някои значими разлики. В наказателното право за възрастни деянието и вината на нарушителя са на преден план: колкото по-тежко е престъплението, колкото по-голяма е вината, толкова по-сурово е наказанието. Санкциите обикновено са лишаване от свобода и глоби, като при определени условия глобите или лишаването от свобода за по-кратък период може да се заменят с общественополезен труд. Младежкото наказателно право предполага, че младите правонарушители обикновено са още в средата на своето развитие като личности и следователно техните мотиви са по-различни отколкото на възрастните. От друга страна, моделът на лишаване от свобода като наказание не винаги е подходящ за предотвратяване на по-нататъшни нарушения. По-скоро, където е възможно, трябва да се направи опит да се овладее проявеното нарушение в развитието или да се въздейства чрез други санкции. Затова системата за младежко правосъдие е ориентирана преди всичко към възпитанието, а не към възмездие. Главната цел е да се пре-

дотвратят повторни престъпления.

През 2007 г. федералното законодателство залага в наказателното производство за младежи и принципа за силно ограничена публичност – младият правонарушител не трябва да бъде заклеймен за цял живот и цялата процедура протича до голяма степен при затворени врати, изключение може да има само за медиите.

Наказателно- и гражданскоправна младежка защита

В допълнение към наказателното право има и гражданска защита на младите хора, за която в кантона е отговорен предимно Отделът за закрила на детето и младежта (Abteilung Kindes- und Jugendschutz – AKJS), който е към Министерството на образованието. В гражданското производство въпросът стои по подобен начин: властите се намесват официално, когато (без да е налице престъпление) е установена сериозна заплаха за някой млад човек. Към AKJS може да се обръщат: родители при трудности с възпитанието; дадено училище, когато иска да докладва за семейни проблеми на ученици; непълнолетни лица, търсещи съвети. Като при наказателното производство, AKJS изяснява личните обстоятелства при младите хора и предприема заедно с родителите (ако е необходимо и против волята им – чрез Младежкия съд) въз основа на Гражданския кодекс мерки за грижа и защита, сравними с тези на наказателното право (например настойничество и настаняване).

От 2007 г. гражданско- и наказателноправните органи имат възможността официално да подават заявления до другия орган, ако например се налага промяна на мярката или въз основа на престъпление се установи, че е необходима мярка за цялото семейство. На практика наказателно- и гражданскоправните пътеки често протичат успоредно и близо една до друга. Не е рядкост, когато правонарушител, за когото е предвидена наказателноправна мярка, вече е познат на AKJS, респ. за него вече са били прило-

жени гражданскоправни мерки. Ето защо е изключително важно съответните органи да работят в тясно сътрудничество. Решението в кантона Базел-щат – един и същи орган (Младежки съвет) да правораздава както по гражданската, така и по наказателната процедура, е смислено, спестява дублирането и дава възможност за гъвкавост. Следващата схема представя пътеките за защита на младия човек, ако бъдат установени опасности за по-нататъшното му развитие.

За разлика от гражданското право, където защитната мярка може да бъде отменена след навършване на 18 години, при младежкото наказателно право защитната мярка може да е задължителна до навършване на 22-годишна възраст.

Наказателна процедура

Младежка адвокатура (защита)

Младежката адвокатура е органът, който изпълнява цялото наказателно производство срещу непълнолетни (от

10 до 18 години), извършили престъпление, т.е. тя едновременно разследва, обвинява и изпълнява. За нея работят: 3 адвокати и 2 адвокатки, 10 криминолози, 9 асистенти (социални работници и възпитатели) и 5 служители в секретариата. Предлагат се и места за стажанти. За разлика от други кантони криминалното разследване се извършва не просто под нейния надзор. По-скоро този отдел на полицията е на пряко подчинение на Младежката адвокатура и се намират в една и съща сграда. По този начин се гарантира, че с младите хора работят само лица, специално обучени за тази цел.

Младежки съд

Младежкия съд (в закона се нарича Младежки съвет) функционира едновременно като Камара за защита на младежта и като Младежки съд (вж. схемата). Състои се от президент на пълно работно време, съдебен секретар и от двама съдии (по наказателните дела). Президентът и съдебният секретар са юристи, като по закон между съдиите трябва да има лекар или педагог.

Правните основания

Какво поведение е наказуемо, е регламентирано в Наказателния кодекс – както за възрастни, така и за непълнолетни. От 2007 г. насам Швейцария има отделен Закон за младежко наказателно право (Jugendstrafgesetz – JStG), в който в допълнение към важните принципи са установени и санкциите. Законът за младежкия наказателен процес е регламентиран на федерално ниво след 2011 г.

Възрастови категории

Наказателна отговорност

В Швейцария диапазонът на санк-

циите е адаптиран възрастово до навършени 14 години и е изцяло в съответствие с възпитателните идеи на закона. Развитието на обществото поставя все по-рано изисквания към младите хора, които отговарят на тези прекалени изисквания с престъпления. Това междувременно е допълнителен аргумент за относително ниската възрастова граница.

Младежи (10 – 18 години)

Към непълнолетни лица, навършили 10 – 14 години, се прилагат наказания, различни от тези за втората категория непълнолетни – 15 – 18-годишните. По отношение на защитните мерки няма разлика. Те могат да продължат и до 22-годишна възраст. Тялото проектиране е съобразено освен с възрастта и с развитието.

Младите пълнолетни (18 – 25 години)

Въпреки по-ранното физическо съзряване личностното развитие на младите хора не се ускорява, а напротив: пубертетът започва по-рано, но търсенето на място в обществото трае в много случаи по-дълго, отколкото преди. Това означава, че спрямо правонарушителите между 18 – 25 години може да се приложи специална наказателна санкция, подобна на възпитателен дом, а именно – център за младите пълнолетни.

Смисълът на тези категории

Въведените възрастови категории са приблизително адекватни на социалното, емоционалното и психическото развитие на едно дете, както показва значително опростената таблица по-долу. Употребените понятия трябва да се разбират само като отправни точки, тъй като индивидуалните етапи на развитие имат много различно темпо.

Категории на правонарушителите в младежкото наказателно право

Наименование	Възраст	Социално развитие (външно развитие)	Психическо развитие (вътрешно развитие)
Без наказателна отговорност	0 – 10	Ранна детска възраст до първите години на началното училище. Голям брой хора, грижещи се за тях (семейство, училищни приятели, учители, треньори).	Създаване на основите (доверие у възрастните, първи стъпки за независимост).
Младежи	10 – 18	Завършване на начално училище; образование, обучение. Начало на отделяне от дома на родителите.	(Пред)пубертет, повишена ориентация извън семейството, опити за независимост.
Млади пълнолетни	18 – 25	Отговорности, отделяне от дома, Собствен дом/домакинство, Утвърдено партньорство/ Брак (връзка).	„Зрялост” Собствена отговорност

Санкциите в младежкото наказателно право

При младите хора на първо място се поставя въпросът дали има необходимост от възпитателна мярка. Ако на този въпрос бъде отговорено утвърдително, то трябва да се приложи поне една от посочените в закона защитни мерки. Ако отговорът е отрицателен, се определя само наказание. При определянето на мерките се оценяват и изгледите за успех. Наставяванията във възпитателен дом са много скъпи и на-

личните места често са заети, така че въпросът дали младежът и обществото печелят от това, винаги стои на дневен ред.

Наказателноправни защитни мерки

Защитните мерки за непълнолетни според Закона за младежкото наказателно право са: надзор, лични грижи, амбулаторни грижи и настаняване. Отговорен за изпълнението на мерките е екипът на Младежката адвокатура.

Надзор

Тази мярка засяга в най-малка степен личната свобода на детето и на родителите. Детето остава при родителите, тъй като се очаква, че те могат да дадат сигурна подкрепа на детето. Надзорът се поема от социален работник на Младежката адвокатура. Ако е необходимо, може да се установи социално-педагогическо семейно консултиране, при което семейството се посещава поне веднъж седмично. Инструкции трябва да се дават не само на младежите, но и на родителите. Например да потърсят специална организация, където младите хора да прекарват смислено свободното си време. Също така е възможно да им се дават инструкции за това в коя училищна степен да запишат детето си.

Наставничество (лични грижи)

В своята възпитателна работа родителите са подкрепяни от социален работник – представител на Младежката адвокатура, който се грижи и за младия човек. На този работник може да бъдат прехвърлени правомощия, които по право принадлежат на родителите – тоест тази ситуация е сравнима с подкрепата (настойничеството) в гражданското право. Това е изключително трудна и всеобхватна задача, упълномощаваща помощника във възпитанието, въз основа на узаконените мерки, при необходимост да може да се намеси срещу волята на родителите и да вземе възпитанието в свои ръце.

Амбулаторни грижи

Ако при младежите съществува необходимостта от терапия въз основа на разстройство на психиката или на личността или има проблемни зависимости, се предписва амбулаторна тера-

пия. Тази мярка може да се включи и като допълнение към други мерки.

Настаняване

Предпоставка за тази мярка е, когато ситуацията при родителите е такава, че отстраняването на опасността без пространствено разделяне не изглежда възможно: детето се „отнема” от родителите. В зависимост от случая настаняването може да бъде в приемно семейство, в терапевтична или социално-педагогическа жилищна група или във възпитателен дом с разнообразни образователни възможности. В рамките на тези предложения е важно да се избере това, което обещава най-голям успех с конкретния човек. Необходимо е да се вземат под внимание много фактори: има ли нужда младият човек от относително тясна рамка, полезни ли са образователните възможности, които се предлагат, приемлива или неблагоприятна е раздялата с обичайното обкръжение, каква големина и каква структура на институцията е подходяща – все важни въпроси при избора на една институция.

Особено тежко застрашените или особено опасните млади хора могат да бъдат настанени в затворена институция, където трябва да се работи с тях, за да може по-късно, ако е възможно, да преминат в отворен тип институция. В краен случай младежите над 17-годишна възраст могат да бъдат настанени в един от центровете за млади пълнолетни. Те предлагат широка гама от възможности за обучение и терапевтични грижи.

Кога се прилага дадена мярка

Защитните мерки от гледна точка на младежкото наказателно право не могат да бъдат постановени

произволно, а само при наличието на определени специфични условия. Въз основа на наказателното разследване трябва да се подчертае, че младежът особено силно се нуждае от възпитание, защото в противен случай отговорният живот няма да е възможен. Освен това е важна степента, до която може да се очакват бъдещи нарушения от младите хора.

Спорно е до каква степен трябва да се гледа пропорционалността между престъпление и мярка. В младежкото наказателно право водещи са защитата и възпитанието на младите хора. Основната концепция е, че младежкото правосъдие разбира престъплението единствено като отправна точка. Изисква се чрез възпитателните мерки да се действа превантивно и те да са насочени към личностния профил на извършителя. Необходимостта от прилагането на дадена мярка, според постановленията в Наказателния кодекс, се основава на очаквани бъдещи престъпления. Процедира се според отделния случай.

Една мярка, дори ако тя е с добри намерения, се вижда от младежите, а също и от родителите като огромно посегателство върху техните лични отношения и не се приема, ако е направена заради дреболия (това че мярката и нарушението може и да не са в пряка връзка, е неразбираемо за тях). В допълнение идва изясняването дали засегнатите младежи могат да бъдат повлияни позитивно от възможната мярка или възможността за нейното успешно прилагане не трябва да се отрече още от началото (при езикови проблеми, пътуващи младежи, криминални „туристи“ и др.).

Кой преценява риска

Първите знаци се преценяват в началните стадии на разследването от

Младежката адвокатура. В случаите, в които не е необходимо настаняване, се предписва надзор или лична грижа. И двете могат да бъдат свързани с амбулаторно лечение или терапия. Когато се прецени, че настаняването е необходимо, младежкият адвокат нарежда да се направи експертиза, която се изготвя от компетентен психиатър или психолог и предоставя информация за степента на разстройството на личността, както и предложение за необходимите мерки. Ако поради различни причини не е възможна реализация в амбулаторни условия, то тогава младежът може да бъде даден за наблюдение за няколко месеца в специализирана институция.

Наказания и мерки

От 2007 г. принципно съвместно с мярката се произнася и наказание, което се извършва, ако мярката се провали. Наказанието може да бъде отменено, ако евентуално застрашава успеха от прилагането на мярката. При невъзможност за преценка за степента на сериозност на престъплението не трябва да се прилага наказание.

Продължителност на мерките

Мярката започва да се прилага, след като решението на Младежкия съд е окончателно. Обикновено тя трае, докато не се счете, че рискът е премахнат (най-късно до навършване на 22 години). Всяка година мярката и нейната ефективност трябва да се проверяват.

Освобождаване от наказание

Една особена възможност, която познава също и правото за възрастни, е пълното освобождаване от наказание. При сравнително голям период от време от извършването на престъплението и при малък обществен интерес към то-

ва престъпление наказанието може да се избегне. Въздържане от наказание трябва да има и когато санкцията, от възпитателна гледна точка, вече не е полезна и необходима – дали защото родителите вече са наказали детето, или са взели други мерки. Освобождаване от наказание е възможно също когато детето истински съжалява за деянието и възстановява щетите по своя собствена инициатива и в съответствие със своите възможности.

Наказания

Младежката адвокатура приключва процеса само с наказание, когато не е възможно освобождаване от наказание и не може да се намери разрешение на проблема с горепосочените мерки. При присъдата на преден план излизат престъплението и вината заедно с личността на извършителя и се прави опит наказанието да се използва като превенция. Законодателството предвижда следните наказания:

Забележка

Това е най-леката форма на наказание и се прилага най-вече при малките деца и преди всичко при по-леките и при първите престъпления. В този случай на нарушителя единствено му се разяснява защо деянието му е незаконно. Пояснява му се и това, че младежкият адвокат очаква той повече никога да не прави престъпления и че при следващ подобен случай ще има чувствително наказание. При положение че не е съвсем сигурно, че забележката е достатъчна санкция, за да се предотвратят по-нататъшни престъпления, може допълнително да се фиксира пробен период до две години и да се дадат указания за поведение. При нови престъпления или при неспазване на указанията може да последва санкцио-

ниране с друго наказание, но не и с мярка.

Полагане на труд

Идеята е извършеното правонарушение да се компенсира чрез активно действие, което е ценно от възпитателна гледна точка и следователно е особено подходящо за младежкото наказателно право. Полагането на труд може да се извърши в различни институции, като например общински детски градини, детски болници, спортни палати, домове за стари хора и др. Провиненият младеж работи по цял ден или няколко дни по половин ден под наблюдение на служител и също има възможност за силно въздействащи възпитателни разговори. Лица под 15 години могат да полагат труд максимум 10 дена. Работното натоварване при тези младежи предполага разбиране и мотивация. При тези, които са на повече от 15 години, полагането на труд, ако не е предвидено, може да се преобразува и в друга санкция. Като полагане на труд се признава и участието в курс, който младежът е задължен да завърши. В него могат да се засегнат проблеми, свързани с престъпления (като например злоупотреба с канабис или насилие) или лични проблеми, които не са свързани с правонарушение.

Глоба

Младежите на възраст над 15 години може да се накажат с глоба до 2 000 швейцарски франка. Тази санкция идва в случай, когато полагането на труд е довело до голямо натоварване или когато става въпрос за лице, което, с голяма вероятност, не може да се справи. Ако въпреки всичко лицето предпочита полагането на труд, то глобата частично или изцяло може да се преобразува в такава санкция. В случай че глобата не

се заплати, има опасност от затвор. Възможно е също глобата да е по-малка, ако младият човек не разполага с нужните финансови възможности.

Лишаване от свобода

Като най-сурово наказание системата за младежко правосъдие предвижда лишаване от свобода за максимум от една година. Само при много сериозни престъпления е възможно мярка лишаване от свобода за период до 4 години – ако младите хора при извършване на престъплението са над 16 години. Възможно е частично лишаване от свобода до една година, т.е. младежът е затворен само през свободното си време и може например да продължи обучението си. От възпитателна гледна точка е важно лишаването от свобода да бъде осъществено в специализирана институция, където има лично обгрижване, подходящо за възрастта, и където се предоставя възможност за личностно развитие.

Условно осъждане

Както полагането на труд, глобите и лишаването от свобода, така и условното осъждане е възможно само ако може да се очаква, че младежът в бъдеще ще спазва закона. Възлага се пробен период от 6 месеца до 2 години, с придружаване, което е вид изпитателен срок. Условното осъждане може да бъде свързано с инструкции, които например се състоят в това да задължат младежите да не посещават критичните за тях места.

Медияция

Извънсъдебното споразумение под формата на медияция се практикува в немскоговорещите страни от няколко години. В Германия и Австрия то е инсти-

туционализирано от дълго време, в кантона – от 1991 г. Медияцията е опит извършителят и жертвата да обсъдят проблема, като седнат на една маса и проведат дискусия. Там двете страни трябва да се произнесат по засяганите въпроси. В идеалния случай извършителят осъзнава несправедливостта на престъплението, което води до превантивно въздействие. При жертвата чрез персонифициране на извършителя се извършва освобождаване от предизвиканите чрез престъплението страхове. При споразумение за обезщетение процесът се прекратява.

Медияцията е доброволна и е много по-сложен процес на наказание на нарушителя от другите наказания. Тя се провежда чрез външен социален работник въз основа на договор.

Специални проблемни кръгове

Съучастие на родителите

Обикновено родителите са силно загрижени за съдбата на детето си, което има престъпни прояви. Те искат да бъдат информирани за всяка стъпка, а също и да присъстват по време на разпита. Ако детето им е арестувано, имат желание веднага да го посетят. Използват право на съдействие при избор на възпитателен дом. Често тези желаниа или изисквания водят до конфликт на интереси с органите на реда, които имат други приоритети от пряко участващите.

Важно е да се спазват фазите на наказателната процедура. Първата е разследването, където на преден план е изясняването на престъплението, вида и обхвата му. Важно е и от криминална, и от педагогическа гледна точка Младежката адвокатура внимателно и

обстойно да се опита да изясни извършените престъпления, дори когато на пръв поглед те изглеждат „дребни“. При младежките престъпления не може да се говори за „дреболии“. При изясняване на престъплението може да се стигне до прилагане на принудителни мерки като обиск, конфискуване на съмнителни предмети и/или дори задържане. В тези случаи може да е необходимо родителите да бъдат ориентирани накратко за причините.

Във фазата на разследване не е предвидено родителите да присъстват на разпита на децата. Опитът показва, че децата не говорят свободно, ако някой от родителите е при тях. Това може да има различни причини. Възможно е например детето предварително да е разпитано от майката за това какво се е случило и то да не е казало част от истината. Страхът на много родители, че детето им може да остане беззащитно пред силовите органи на властта, е разбираем, но и неоснователен. Сътрудниците на Младежката адвокатура са обучени и имат необходимия опит за работа с деца на всякаква възраст. Винаги могат да присъстват и защитници. По принцип се изисква и сътрудничеството на родителите.

Много процедури приключват под формата на заключително разпитване в офиса на младежкия адвокат. Заедно с младежа се канят и неговите родители. Още веднъж се обсъждат и изясняват престъплението, личните обстоятелства (дом, училище, работа, свободно време, финанси и др.) и санкциите. Препоръчват се алтернативи и се дават съве-

ти на родителите.

Ако е необходимо настаняване (например във възпитателен дом), то привличането на родителите от самото начало също е много важно. По този начин успехът се постига най-добре. Родителите водят разговори с Младежката адвокатура и с ръководството на дома, посещават го, правят планове за времето след излизането от дома и др. Те присъстват и на изслушването на Младежкия съд и там могат да изразяват своето мнение.

Арест

Арестите, необходими за изясняване на престъпленията, траят от няколко часа до дни. За момчета от 10 до 18 години съществува специален приеман дом в Базел, който служи като затвор за предварително следствие. В дома има социални педагози, които се грижат за младежите, учител, налице са възможности за спорт, т.е. той прилича много повече на възпитателен дом, отколкото на затвор за предварително следствие.

От началото на 2003 г. съществува и отдел с 12 места, в който се приемат и момичета. Грижите, които се полагат за тях, са както при момчетата: те са интензивни, като се взема под внимание тежката ситуация, в което едно дете се намира след своя арест. Има ситуации обаче, в които е наложителен затворът за предварително следствие. В такива случаи младите хора от 15 до 18 години се настаняват в младежкия отдел на затвора.

Източник:

Beschreibung des Jugendstrafverfahrens im Kanton Basel-Stadt

<http://www.stawa.bs.ch/dms/stawa/download/strafverfahren/ablauf-jugendstrafverfahren.pdf>

Л. Дърмонова, П. Главеев

ОСНОВНИ УЧАСТНИЦИ В ИТАЛИАНСКАТА МЛАДЕЖКА ПРАВОСЪДНА СИСТЕМА

В националния доклад „Младежката правосъдна система и правото на участие на децата“ от 2015 г., изготвен от Дирекцията за младежко правосъдие на Министерството на правосъдието на Италия и Центъра за младежко правосъдие на регион Лацио, е представена законодателната рамка на младежката правосъдна система, както и основните участници в нея.

В Италия извършването на престъпление се счита преди всичко за израз на тревога или смущение в психо-физическото развитие на индивида, следователно на него се гледа като на отправна точка за осъществяване на образователен процес. Теоретично, интересите на непълнолетните нарушители лежат в основата на системата за младежко правосъдие. На практика системата е базирана на концепцията за изискуемост. Застъпен е и принципът за „минимална интервенция“, според който съдебната намеса и най-вече тази с принудителен и рестриктивен характер трябва да е сведена до минимум.

Роля на основните участници

Младежкият съд има изключителни пълномощия при съдебни процедури, свързани с непълнолетни нарушители между 14 и 18 години, подведени под отговорност за извършване на престъпление, както и за превантивните мерки, касаещи социално опасни непълнолетни лица. Съдът има също граждански и административни компетенции. Той представлява специализиран съдебен орган, съставен от двама магистрати – от Съда и от Апелативния съд и от двама уважавани

граждани (един мъж и една жена, навършили 30 години), т. нар. почетни съдии – хора със значителен обществен принос, избрани измежду експерти в областта на биологията, психиатрията, криминалната антропология, педагогиката и психологията.

Министерство на правосъдието и по-специално **Дирекцията за младежко правосъдие** е компетентният орган, отговарящ за изпълнението на наказателните мерки, наложени от Младежкия съд, както и за правната защита на непълнолетни лица. Изпълнението на наказателните мерки се осъществява от специализирани, децентрализирани структури, подчинени на Министерството на правосъдието. Административните органи, териториално базирани, се наричат „центрове за младежко правосъдие“. Под юрисдикцията на един център са обикновено няколко съдебни окръга. Една от основните функции на центровете е контрол и мониторинг на младежките служби на съответната територия.

Според функциите, които изпълняват младежките служби, те са разделени на следните групи.

Младежка социална служба. Ролята ѝ е да осигури подкрепа на непълнолетните нарушители във всяка една от фазите на наказателната процедура, както и да събира информация за лицата с цел извършване на личностна оценка.

Центрове за задържане на младежи. Функцията им е да обезпечат изпълнението на мерките, наложени от съответната съдебна инстанция. Непълнолетните закононарушители са за-

държани в тези центрове в условия, които не възпрепятстват обучението, физическото и психическото им развитие. Характерно за тези центрове е, че в тях се организират различни образователни, обучителни, културни и спортни мероприятия, както и дейности за отмора. Целта е насърчаване на зряло поведение и проява на лична отговорност.

Приемни центрове. В тези центрове се настаняват непълнолетни правонарушители, задържани до изслушване в съда (до 96 часа след задържането). Това не са изправителни домове. Задачата им е да осигурят на компетентните власти първоначална информация за детето, да окажат подкрепа и да информират непълнолетните лица, както и да осъществят контакт със семействата им.

Домове за настаняване. Това са места за настаняване на млади нарушители, на които не им е приложена мярка „отнемане на свободата“. Целта е да се подпомогнат непълнолетните лица да се реинтегрират в социалната среда. Изготвят се индивидуални образователни програми, насърчаващи личната отговорност, които са съобразени с индивидуалните и семейните възможности на лицата и **Центровете за целодневна грижа.**

Потенциално опасни за обществото малолетни лица (под 14 години) могат да бъдат изпратени в изправителни домове или да им бъдат наложени пробационни мерки. Предвидени са и някои административни мерки за непълнолетни лица с поведенчески проблеми, които не са наказателноотговорни, с цел рехабилитирането им.

Източник:

http://www.defenceforchildren.org/wp-content/uploads/2015/12/Twelve_Italy.pdf

Children's Right to Participation and the Juvenile Justice Systems. National Report of Italy

Р. Стойкова

НАЦИД

ISSN 1314-8966 (Print)
ISSN 2367-9425 (Online)